

Фінансується
Європейським Союзом

EU4Culture

Довідник зі збереження культурної спадщини Одеси

Довідник зі збереження культурної спадщини Одеси

Як себе поводити в історичному міському середовищі

Довідник був створений ГО «Архітектура Одеси» у 2024 році на замовлення ГО «Піксельовані Реальності» та Департаменту культури, міжнародного співробітництва та європейської інтеграції Одеської міської ради в ході проєкту «Підтримка реалізації Стратегії культурного розвитку Одеси», що фінансується Європейським Союзом в рамках проєкту підтримки нестоличних міст EU4Culture, що реалізується Goethe-Institut у партнерстві з Данським інститутом культури, Чеськими Центрами та Французьким Інститутом у Грузії.

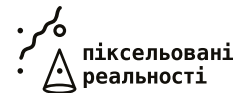

Фінансується
Європейським Союзом

EU4Culture

Департамент культури, міжнародного
співробітництва та європейської інтеграції
Одеської міської ради

Вступ	4
Хто і як може використовувати Довідник	5
Культурна спадщина, історичне середовище та інше	6
Про визначення культурної спадщини	6
Історичне міське середовище	7
Історичні ареали, території пам'яток та зони охорони	8
Історико-архітектурний опорний план	9
Межі ЮНЕСКО та історичних ареалів	11
Режими використання	12
Об'єкти культурної спадщини	13
Історична забудова — що можна робити	15
Історичне міське середовище. Проблеми та виклики	17
Які дії власників квартир шкодять будівлі	20
Об'єднання співвласників	21
Про розвиток середовища та сучасну архітектуру	22
Елементи збереження в історичному ареалі	23
Автентичність та різноманітність	23
Окремі елементи середовища	24
Практичні рекомендації щодо збереження середовища	34
Відповідальність за місто: принципи та правила втручання	35
Експлуатація та ремонтні роботи. Практичні рекомендації	37
Елементи будівель та матеріали	37
Одеса в ЮНЕСКО	50
Що таке Всесвітня спадщина	50
Історичний центр Одеси — об'єкт всесвітньої спадщини ЮНЕСКО	51
Обмеження діяльності	52
Необхідні дії	53

Сучасні виклики та завдання	58
Спадщина під загрозою	58
Актуальні вимоги	60
Впровадження ефективних практик	61
Цифрове збереження та документування	61
Тривимірне сканування	62
Архітектурні конкурси	63
Регулювання	64
Норми міжнародного права (міжнародні договори)	65
Управління та використання спадщини	66
Інші нормативно-правові акти	67
Корисні посилання	68

Вступ

Історичне середмістя Одеси виникає в досить стислий період часу — протягом 19 — початку 20 століть. Відомі архітектори та інженери з усієї Європи створювали свої шедеври, які сьогодні формують унікальний міський ландшафт історичного центру. Понад 1500 будівель, споруд, ландшафтних об'єктів є пам'ятками культурної спадщини національного та міського значення. Не менш важливими, ніж будівлі-пам'ятки, частинами історичного середовища є також рядова історична забудова, вулиці, парки та сквери. Навіть невеликі елементи будівель та благоустрою мають значення для загального сприйняття.

У 2023 році історичний центр Одеси внесли до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Але ця подія свідчить не тільки про підтвердження відомого всім українцям факту. Насамперед це — про бажання одеситів змінювати своє ставлення до збереження культурної спадщини — вже на рівні світових стандартів.

Ми пишаємось тим, що отримали у спадок від попередніх поколінь. Бажаємо зберегти цю спадщину для наших дітей та онуків. Бачимо проблеми та виклики. Та маємо усвідомити — збереження культурної спадщини це насамперед наша задача та відповідальність. Кожного із тих, кому не байдуже.

Тільки наша любов до міста та спільні зусилля дозволять досягнути мети — збереженню та розвитку унікальної перлини світового рівня — історичного міського середовища Одеси.

Цей довідник розроблений у темні та складні часи російської військової агресії проти України — із вірою в Перемогу та усвідомленням викликів сьогодення та майбутнього.

Хто і як може використовувати Довідник

Довідник розроблений для всіх, кому небайдуже збереження культурної спадщини міста, хто хоче дізнатись, як себе поводити та зберігати історичне міське середовище. Це пересічні мешканці міста, ОСББ, громадські об'єднання, підприємці тощо — всі ті, хто живе та працює в місті.

Мета розробки Довідника:

- Підвищення обізнаності у сфері охорони культурної спадщини та збереження історичного міського середовища.
- Надання інформації про вимоги чинного законодавства України.
- Інформування про міжнародні договори та рекомендації ЮНЕСКО.
- Практичні рекомендації щодо збереження елементів історичної забудови та міського ландшафту.
- Історичні довідки про елементи, що формують історичне міське середовище, їхні особливості та заходи з їх збереження.

У Довіднику розглядаються не тільки законодавчі обмеження та обов'язки щодо діяльності в історичних ареалах міста. Він містить рекомендації щодо збереження автентичних елементів історичного середовища, пропонує можливості, завдяки яким будь-хто може долучитись до пам'яткоохоронної діяльності.

Також в Довіднику розглядаються положення міжнародних договорів, принципи, за якими зберігається культурна спадщина у світі.

Головне, що потрібно пам'ятати — цей довідник не дає усіх відповідей. Є дві речі, що знадобляться вам надалі — продовжувати вивчати цю важливу сферу нашого життя та взаємодіяти з іншими, такими як ви, небайдужими людьми!

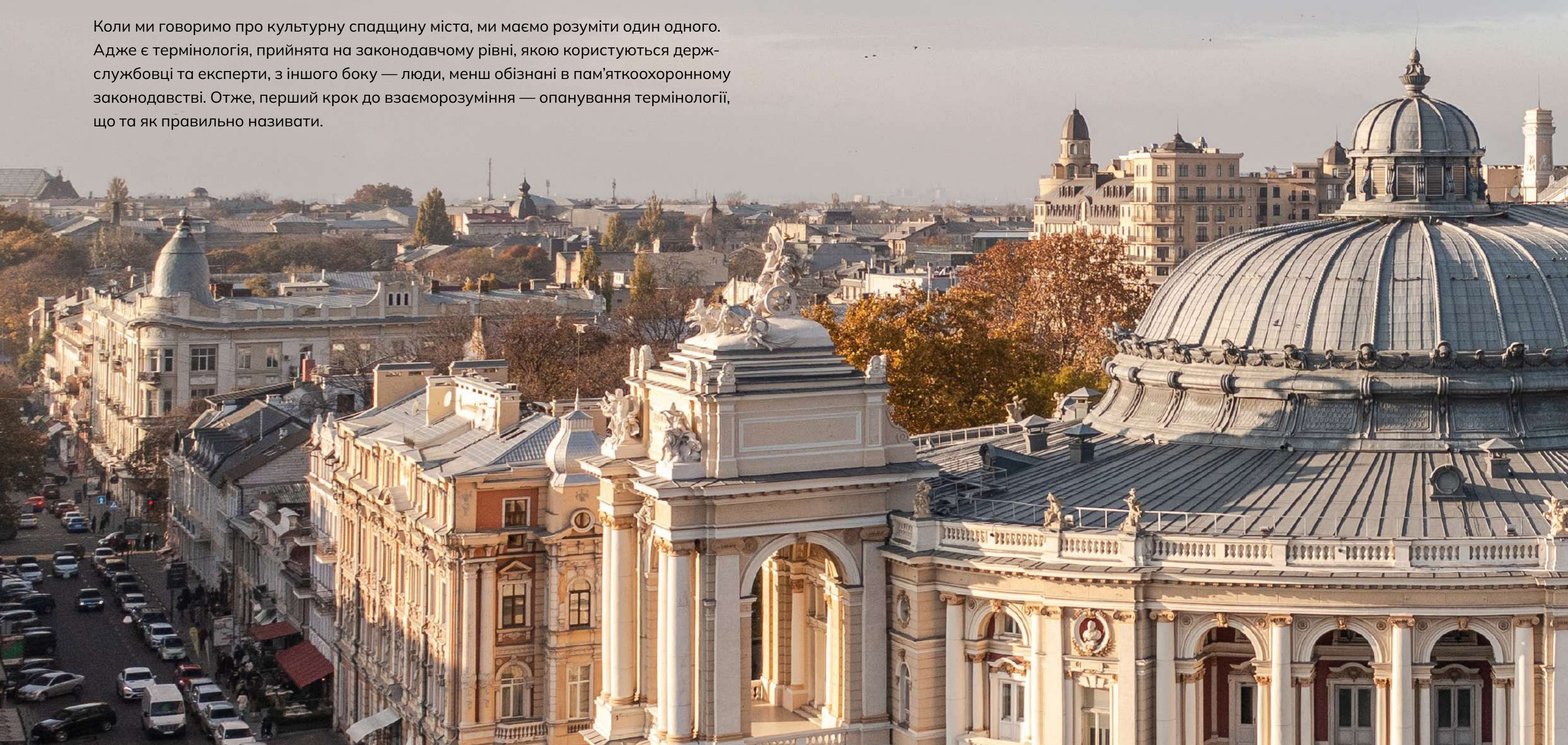
Культурна спадщина, історичне середовище та інше

6

Правильно називаємо — вірно розуміємо

Про визначення культурної спадщини

Коли ми говоримо про культурну спадщину міста, ми маємо розуміти один одного. Адже є термінологія, прийнята на законодавчому рівні, якою користуються держслужбовці та експерти, з іншого боку — люди, менш обізнані в пам'яткоохоронному законодавстві. Отже, перший крок до взаєморозуміння — опанування термінології, що та як правильно називати.

Почнемо із визначень, що таке культурна спадщина, офіційною мовою:

« Культурна спадщина — є сукупністю ресурсів, успадкованих від минулого, які люди, незалежно від своєї приналежності, уважають відображенням і вираженням своїх постійно мінливих цінностей, вірувань, знань і традицій. Вона охоплює всі аспекти середовища, які виникли в результаті взаємодії в часі між людьми та місцями »

*Рамкова конвенція Ради Європи
про значення культурної спадщини для суспільства, 2005 р.*

« Культурна спадщина — сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини »

Закон України «Про охорону культурної спадщини»

Формально, Закон України визначає культурну спадщину як матеріальні об'єкти — об'єкти культурної спадщини. Але, враховуючи, що Україна ратифікувала згадану вище Рамкову конвенцію Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства, а також пріоритетність положень міжнародних договорів, що набрали чинності для України, перед положеннями інших актів її законодавства, вважаємо за доцільне використовувати визначення культурної спадщини, надане Радою Європи у конвенції.

Історичне міське середовище

7

У Довіднику йдеться про важливу частину культурної спадщини — історичне середовище міста. В загальному значенні це — історично сформований та успадкований міський простір із характерним розплануванням, будівлями та спорудами, організований в умовах певного природного ландшафту. Він відображає традиції діяльності мешканців міста та має високу історичну та культурну змістовність.

Історичне міське середовище має дві складові — матеріальну та нематеріальну.

Матеріальні елементи — планувальна структура міста, архітектурні елементи (будівлі та споруди), міські ландшафти, археологічні залишки тощо. Нематеріальні елементи — це традиційні культурні практики, історична пам'ять, функції — символічні та історичні.

Історичне міське середовище виражає розвиток суспільства та його культурну ідентичність, невід'ємні від ширшого контексту — природного або штучно створеного.

Це свідчення минулого у сьогоденні, яке є частиною повсякденного життя сучасного мешканця.

Важливою складовою є також дух місця. Дух місця визначається як сукупність матеріальних і нематеріальних, фізичних і духовних елементів, які надають місцевості особливу ідентичність, значення, емоції та таємничість. Дух створює простір, і в той же час простір конструює і структурує цей дух.

Ці складові формують традиційний характер середовища.

« Традиційний характер середовища — історично успадкований вигляд та об'ємно-просторова структура історичного населеного місця »

Закон України «Про охорону культурної спадщини»

Історичні ареали, території пам'яток та зони охорони

Опис історичного міського середовища дає лише загальне уявлення. Але як зрозуміти межі історичних територій міста та що дозволяється робити в цих межах? Тут вже використовуються терміни, які містяться у чинному законодавстві України.

Одеса — історичне населене місто. Тобто місто, яке зберегло повністю або частково свій історичний ареал з об'єктами культурної спадщини і пов'язані з ними розпланування та форму забудови, типові для певних культур або періодів розвитку.

«**Історичний ареал населеного місця** — частина населеного місця, що зберегла об'єкти культурної спадщини та пов'язані з ними розпланування та форму забудови, які походять з попередніх періодів розвитку, типові для певних культур або періодів розвитку»

Закон України «Про охорону культурної спадщини»

В Одесі таких ареалів два: Центральний історичний ареал та історичний ареал «Французький бульвар».

Також мають бути визначені території пам'яток та зони охорони.

«**Територія пам'ятки** — територія, історично і топографічно пов'язана з розпланувально-просторовою еволюцією пам'ятки, для якої визначається спеціальний охоронний режим її використання з метою збереження цілісності пам'ятки.

Зони охорони пам'ятки, історико-культурного заповідника, історико-культурної заповідної території (далі — зони охорони) — встановлювані навколо території пам'ятки, історико-культурного заповідника, історико-культурної заповідної території, охоронна зона, зона регулювання забудови, зона охоронюваного ландшафту, зона охорони археологічного культурного шару, в межах яких діє спеціальний режим їх використання»

Закон України «Про охорону культурної спадщини»

Межі історичних ареалів, території пам'яток та зони охорони визначаються відповідною науково-проектною документацією, яка має бути затверджена у встановленому порядку.

Центральний історичний ареал

Історичний ареал Французький бульвар

Історико-архітектурний опорний план

9

За вимогами законодавства, у складі Генерального плану історичного населеного міста має бути розроблена та затверджена науково-проектна документація — Історико-архітектурний опорний план (далі — ІАОП).

« **Історико-архітектурний опорний план** — науково-проектна документація, яка розробляється і затверджується у складі генерального плану населеного пункту, внесеного до Списку історичних населених місць України, згідно із Законом України „Про регулювання містобудівної діяльності“, містить відомості про об’єкти Всесвітньої спадщини, їх території та буферні зони; пам’ятки культурної спадщини, у тому числі археологічні, їх території та зони охорони; межі та правові режими використання історичних ареалів населених місць; історико-культурні заповідники, історико-культурні заповідні території та їх зони охорони; охоронювані археологічні території »

*Постанова КМУ № 926
Про затвердження Порядку розроблення,
оновлення, внесення змін
та затвердження містобудівної документації*

Історико-архітектурний опорний план Одеси затверджений у 2008 р., та є складовою Генерального плану міста (затверджений у 2015 р.).

Це велика та змістовна робота. Детальний опис щодо меж історичних ареалів, територій пам’яток та зон охорони, а також режимів використання можна знайти в матеріалах ІАОП на офіційному сайті міста.

Матеріали ІАОП

Важливо розуміти, що до окремих категорій інформації, в тому числі містобудівної документації, на період дії правового режиму воєнного стану може бути запроваджено тимчасове обмеження доступу.

ОДЕСА
ГЕНЕРАЛЬНИЙ ПЛАН

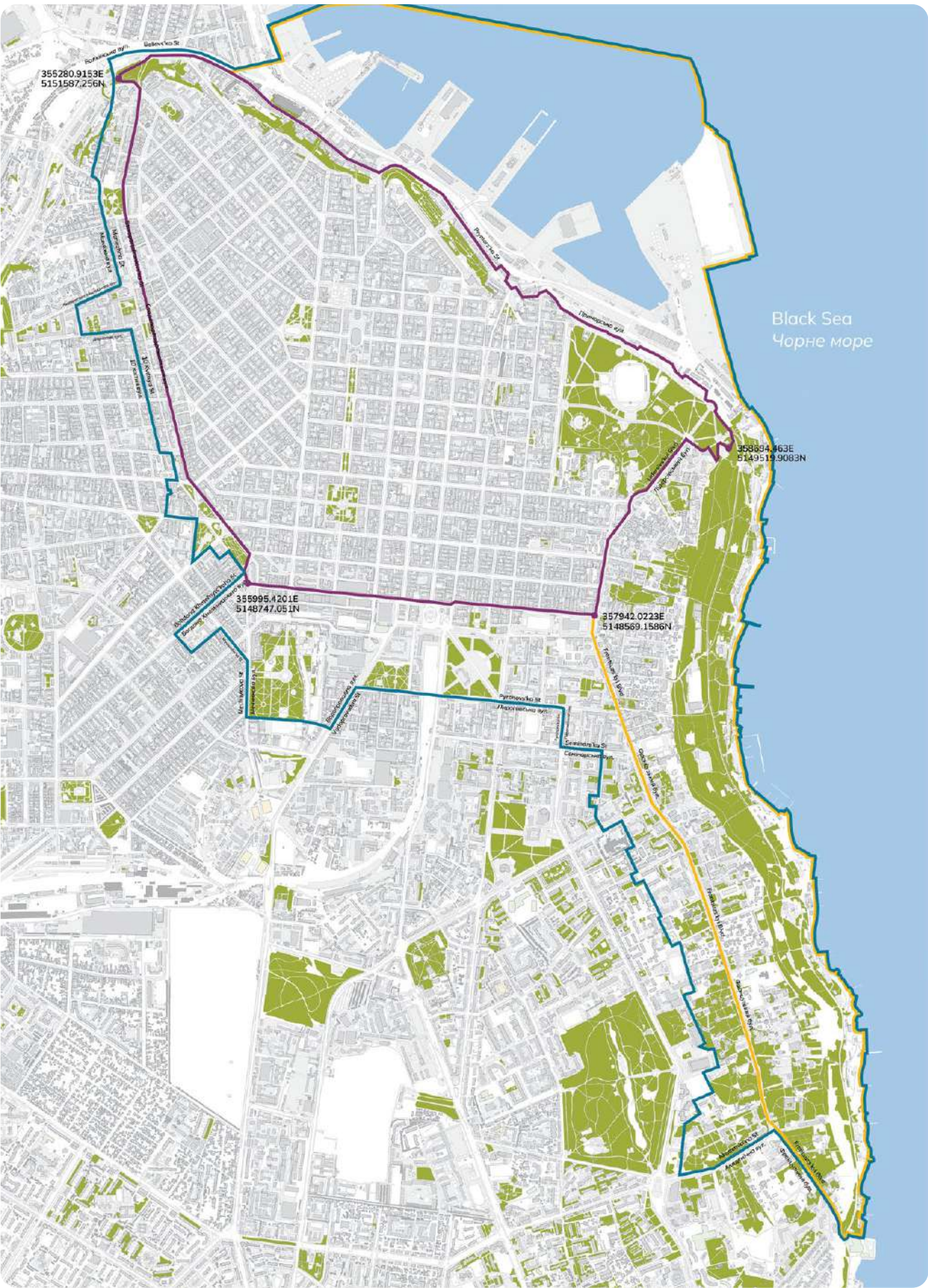
ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНИЙ ОПОРНИЙ ПЛАН
ПРОЕКТ ЗОН ОХОРОНИ
ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ ІСТОРИЧНИХ АРЕАЛІВ

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

- ПАМ'ЯТКА АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗНАЧЕННЯ
- ПАМ'ЯТКА АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗНАЧЕННЯ ІСТОРИЧНОГО МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ
- ПАМ'ЯТКА АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ
- ПАМ'ЯТКА АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ ІСТОРИЧНОГО МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ
- ПАМ'ЯТКА ІСТОРИЧНОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ЗНАЧЕННЯ
- ПАМ'ЯТКА ІСТОРИЧНОГО МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ
- ПАМ'ЯТКА МОНУМЕНТАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА НАЦІОНАЛЬНОГО ЗНАЧЕННЯ
- ПАМ'ЯТКА МОНУМЕНТАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ
- ПАМ'ЯТКА ІСТОРИЧНОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ЗНАЧЕННЯ
- ПАМ'ЯТКА ІСТОРИЧНОГО МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ
- ПАМ'ЯТКА НАУКИ І ТЕХНІКИ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ
- ПАМ'ЯТКА АРХЕОЛОГІЇ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ
- МОСТИ (ПАМ'ЯТКА АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ)
- СХОДИ ТА ПІДПІРНІ СТІНИ (ПАМ'ЯТКА АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ)
- ОБ'ЄКТИ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ЗАГАЛЬНОГО ІСТОРИЧНОГО ТА МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ
- ПАРКИ, ПАМ'ЯТКА АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ
- МЕЖІ:
 - ТЕРИТОРІЇ ПАМ'ЯТКИ МІСТОБУДУВАННЯ "СТАРА ОДЕСА"
 - ТЕРИТОРІЇ КОМПЛЕКСНОЇ ОХОРОНИ ЗОНИ
 - ТЕРИТОРІЇ ІСТОРИЧНОГО АРЕАЛУ
 - ПОРТОВОЇ ЗОНИ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБУДОВИ
 - ЗОНИ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБУДОВИ НА МОЛДАВАНЦІ
 - ЗОНИ ОХОРОНЮВАННОГО ЛАНДШАФТУ (АКВАТОРІЇ)
 - ЗОНИ ОХОРОНЮВАННОГО ЛАНДШАФТУ
 - ЗОНИ ОХОРОНИ АРХЕОЛОГІЧНОГО КУЛЬТУРНОГО ШАРУ (ОБ'ЄКТИ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ)

Фрагмент графічної частини ІАОП Одеси, 2008 р.

Межі ЮНЕСКО та історичних ареалів

У 2023 році історичний центр Одеси внесений до Списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

За національним законодавством об'єкт Всесвітньої спадщини є пам'яткою національного значення.

Межі об'єкта Всесвітньої спадщини та буферної зони наразі визначені. До розробки та затвердження відповідної науково-проектної документації щодо меж та режимів використання зон охорони об'єкта Всесвітньої спадщини та його буферної зони на цих територіях діють вимоги Закону України «Про охорону культурної спадщини».

Панорама центральної частини міста

Режими використання

Відповідні режими використання встановлюють вимоги до системи правових, організаційних, фінансових, матеріально-технічних, містобудівних, інформаційних та інших заходів із запобігання руйнуванню та заподіяння шкоди, забезпечення захисту, збереження об'єктів культурної спадщини, а також пов'язаних з ними територіями історичного розпланування та історичних (традиційних) форм забудови.

Іншими словами, що можна робити в межах історичних ареалів, територій пам'яток та зон охорони, а що — ні. Які роботи потребують узгоджень. Які існують обмеження для будівництва — як за типами будівництва, так і за параметрами будівництва — обмеження висотності, відстані до існуючих будівель тощо.

Об'єкти культурної спадщини

Спочатку необхідно розібратись, в яких рамках діють законодавчі норми в сфері охорони культурної спадщини. Що таке «охорона культурної спадщини» за визначенням закону:

« Охорона культурної спадщини

Система правових, організаційних, фінансових, матеріально-технічних, містобудівних, інформаційних та інших заходів з обліку (виявлення, наукове вивчення, класифікація, державна реєстрація), запобігання руйнуванню або заподіянню шкоди, забезпечення захисту, збереження, утримання, відповідного використання, консервації, реставрації, ремонту, реабілітації, пристосування та музеєфікації об'єктів культурної спадщини »

Історичне міське середовище складається із багатьох елементів, найзначніші із яких — будівлі. Містобудівну цінність має історична забудова в цілому. Тобто збереження кожної історичної будівлі важливо. Але за ступенем цінності історичні будівлі мають певні відмінності.

Найчастіше серед містян використовуються слова «пам'ятка», «будівля — пам'ятка» тощо. Але часто цим визначенням користуються некоректно.

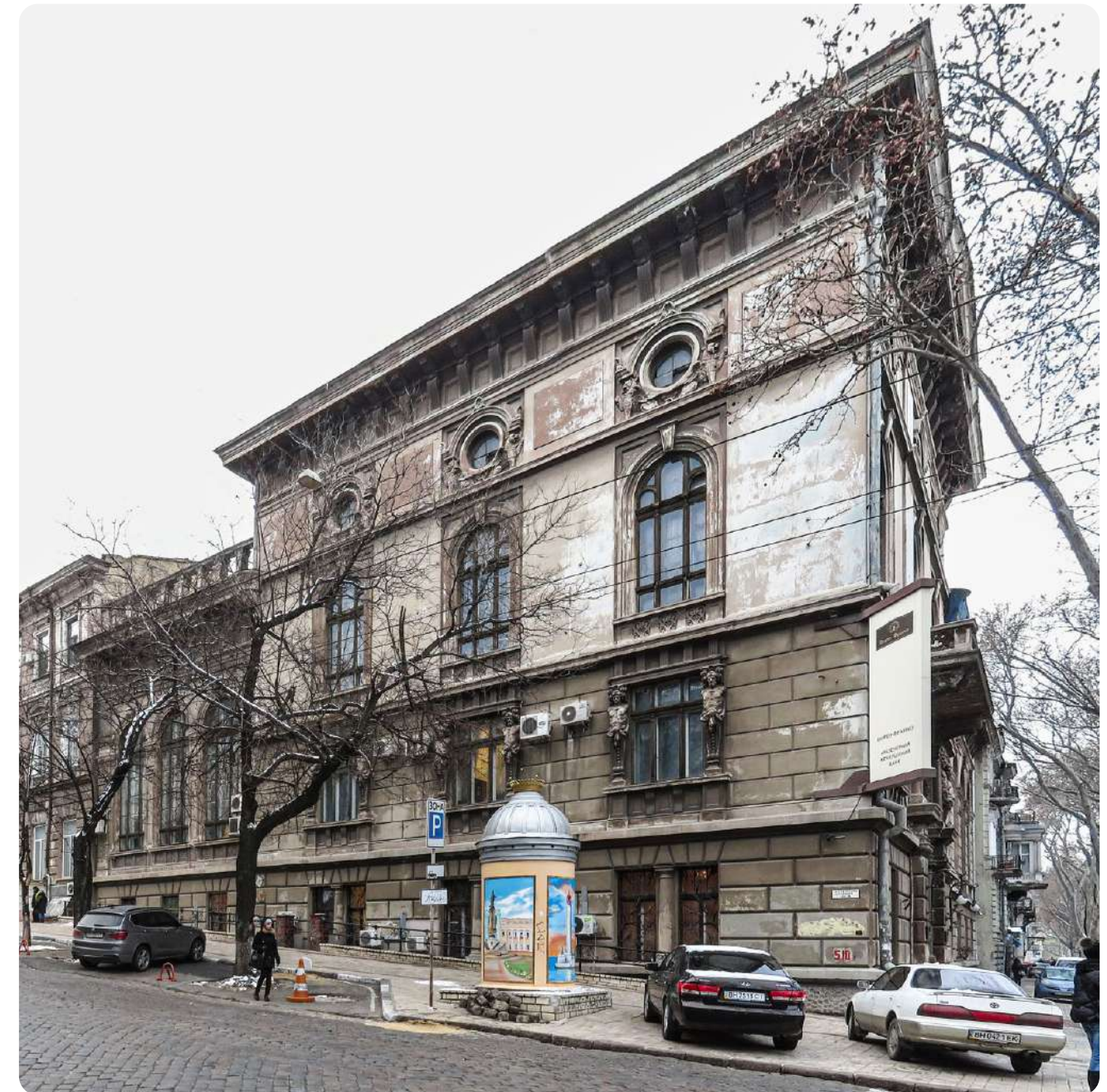
Отже, які будівлі — «пам'ятки», а які — ні, та чим вони відрізняються?

Спочатку визначимо, що таке «об'єкт культурної спадщини»:

« Об'єкт культурної спадщини

Визначне місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об'єкти (об'єкти підводної культурної та археологічної спадщини), інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність »

Це загальне визначення, також до будівель використовується визначення «нерухомий об'єкт культурної спадщини».

Будівля-пам'ятка

Ансамбль Приморського бульвару — приклад цінної історичної забудови

« Пам'ятка культурної спадщини (далі — пам'ятка)

Об'єкт культурної спадщини, який занесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, або об'єкт культурної спадщини, який взято на державний облік відповідно до законодавства, що діяло до набрання чинності цим Законом, до вирішення питання про включення (невключення) об'єкта культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України »

Закон України «Про охорону культурної спадщини»

Формально будівля-пам'ятка — це нерухомий об'єкт культурної спадщини, який занесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток. Пам'яток культурної спадщини в Одесі більше ніж 1500.

Також до нерухомих об'єктів культурної спадщини відносяться будівлі, що не мають статусу пам'ятки згідно визначення законодавства — це щойно виявлені об'єкти культурної спадщини.

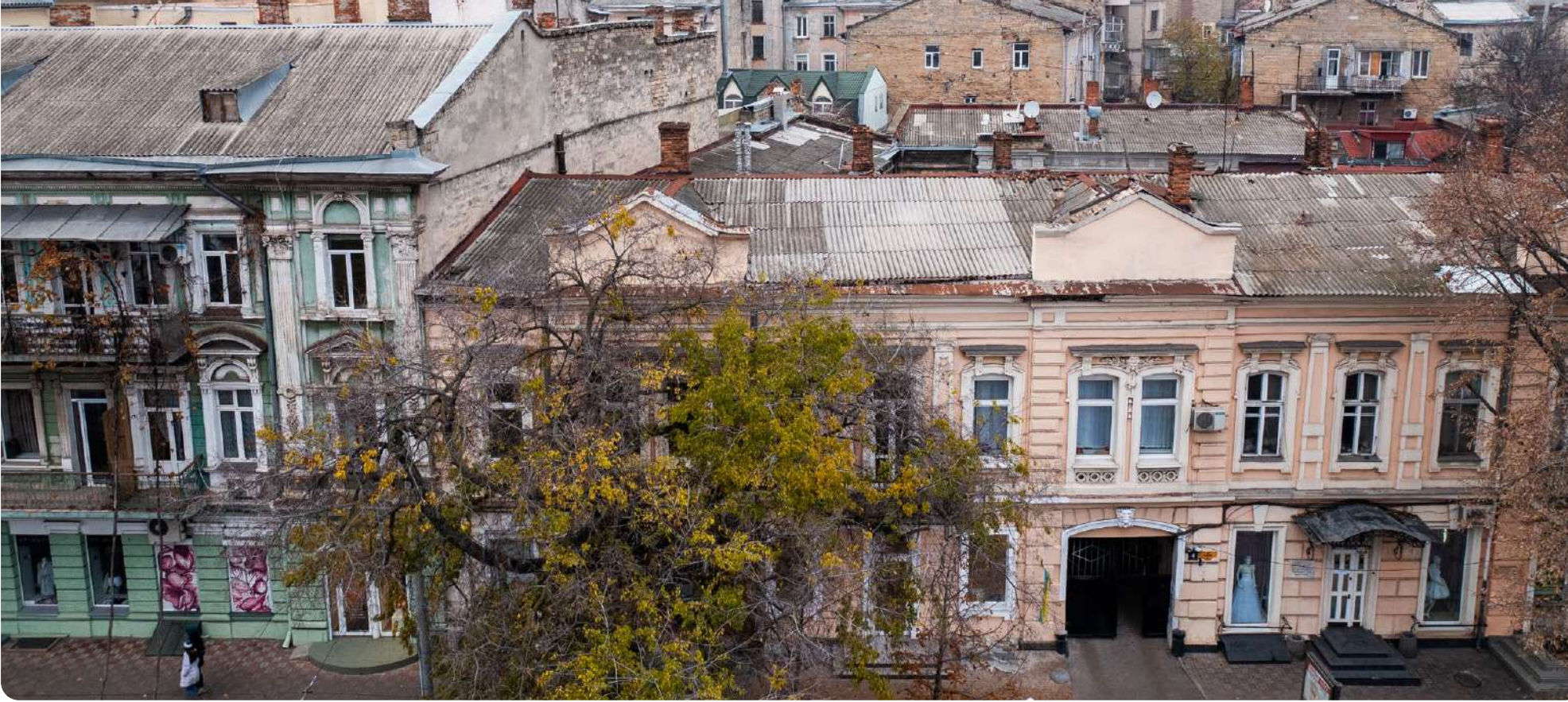
« Щойно виявлений об'єкт культурної спадщини — об'єкт культурної спадщини, який занесено до Переліку об'єктів культурної спадщини відповідно до цього Закону »

Закон України «Про охорону культурної спадщини»

Все це разом має назву «цінна історична забудова»:

« Цінна історична забудова — сукупність щойно виявлених об'єктів культурної спадщини, пам'яток культурної спадщини, які є містоформуючим об'єктом історичного ареалу населеного місця »

Закон України «Про охорону культурної спадщини»

Значні та рядові історичні будівлі

Культурна спадщина, історичне середовище та інше

Історична забудова — що можна робити

Але крім об'єктів культурної спадщини, в межах Центрального історичного ареалу більше 5000 будівель, зведених в період 19-поч. 20 століть. Такі будинки також мають певну градацію за ступенем цінності:

« **Значні історичні будівлі** — будинки і споруди, що мають художню та історичну цінність і є характерними для конкретного історичного населеного пункту. Вони належать до характерних зразків архітектури та будівництва минулих історичних епох (наразі до історичних будівель та споруд відносяться об'єкти, зведені до кінця 1950-х рр. включно); разом із об'єктами Всесвітньої спадщини, пам'ятками архітектури формують традиційний характер середовища »

Збереження історичної забудови в контексті збереження історичного середовища в цілому має не менше значення, ніж збереження об'єктів культурної спадщини. В тому числі тому, що вони є складовою об'єкта культурної спадщини під назвою «Об'єкт всесвітньої спадщини ЮНЕСКО».

« **Рядові історичні будівлі** — традиційна масова забудова історичного населеного місця, яка фіксує історичне розпланування та за своїм масштабом й архітектурою є органічною складовою традиційного характеру середовища. Вона не має самостійної історико-архітектурної, архітектурно-художньої цінності, але разом з об'єктами Всесвітньої спадщини, пам'ятками, об'єктами культурної спадщини і значними історичними будівлями складають цілісні містобудівні утворення »

ДБН Б.2.2-3:2021

Склад та зміст історико-архітектурного
опорного плану населеного пункту

Вимоги щодо об'єктів культурної спадщини визначені законодавством. Вимоги щодо дій, пов'язаних із будівлями, що не мають статусу об'єкта культурної спадщини, визначаються чинною містобудівною документацією, зокрема ІАОП як її складовою частиною — в описі правових режимів використання історичних ареалів.

Щодо будівель-об'єктів культурної спадщини можливий обмежений перелік робіт. Це консервація, реставрація, реабілітація, музеєфікація, ремонт та пристосування пам'яток.

Для історичної забудови допускається реновація та реконструкція:

«**Реновація об'єктів історичної забудови** — відновлення зовнішнього вигляду морально й фізично застарілих будівель та споруд (за виключенням пам'яток та щойно виявлених об'єктів культурної спадщини) з модернізацією внутрішнього планування відповідно за сучасних вимог та з сучасними матеріалами »

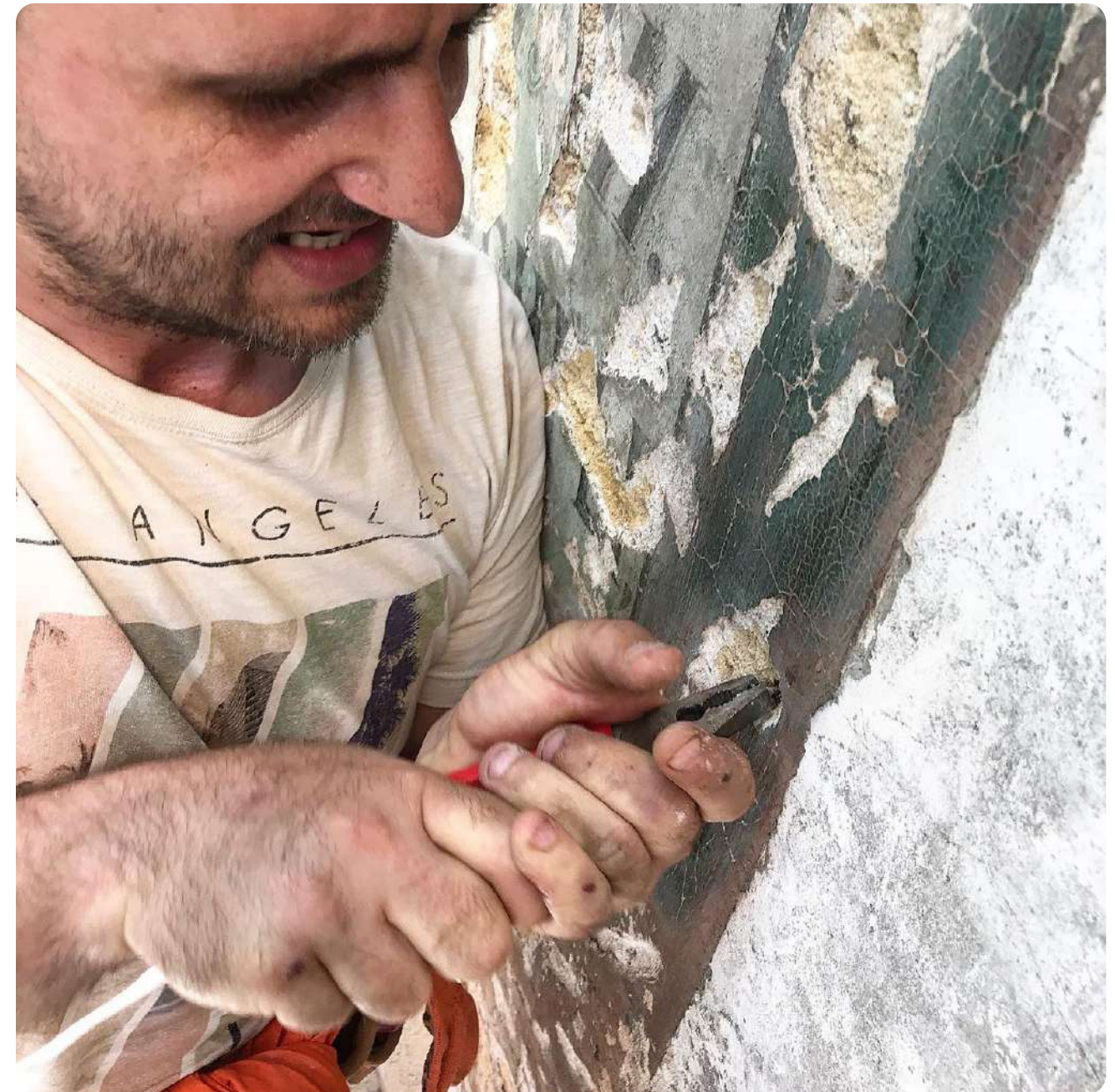
« Для рядової історичної забудови, яка не перебуває на державному обліку об'єктів культурної спадщини, у разі аварійного стану може бути застосований режим реконструкції із збереженням (відтворенням) історичного вигляду головного (головних) фасаду (фасадів), що здійснюється за умови проведення попередніх архітектурних обмірів та розроблення історико-архітектурної довідки »

ДБН Б.2.2-12:2019 Планування та забудова територій

Склад робіт на окремих об'єктах визначається відповідно до науково-проектної документації на підставі вимог, що містяться в низці документів — від Закону України «Про охорону культурної спадщини» до облікової документації на будівлю — об'єкт культурної спадщини. Такі роботи проводять фахівці з реставрації, які мають відповідний сертифікат.

Процедури узгодження таких робіт також визначені в законах та інших нормативно-правових актах.

Якщо ви плануєте будь-які будівельні роботи в межах історичних ареалів, територій пам'яток та зон охорони — зверніться до відповідних органів охорони культурної спадщини за фаховою консультацією. Це допоможе вам уникнути помилок.

Реставраційні роботи виконуються кваліфікованим фахівцем — реставратором

Одеський двір. Тут живе дух міста

Історичне міське середовище. Проблеми та виклики

У сфері збереження історичної спадщини існує багато проблем та викликів. Вони стосуються багатьох напрямів — законодавча база, контроль та моніторинг, проблеми корупції, ефективне фінансування тощо.

Але базовою проблемою, на думку багатьох дослідників, є загальне відношення суспільства до проблем збереження спадщини.

Багато хто з нас зберігає історію своєї родини — старі фото, листи тощо. Саме таке ставлення має зберігатись до спільної спадщини. Має бути розуміння особистої дотичності та відповідальності до історичних будівель, історичного середовища.

Старі будинки — живі свідки епохи та історичних подій, що відбувались в місті. Це не просто матеріальні об'єкти міського простору, із ними пов'язані оповідання, міські легенди, спогади, емоції та відчуття. Це невід'ємна нематеріальна складова — дух місця.

Відчуття духу місця, розуміння історії — необхідні для визначення як особистої ідентичності мешканця міста, так й для формування національної ідентичності. Тому збереження архітектурної спадщини є вкрай важливим.

Існує велика кількість аспектів збереження історичної спадщини. Вони відображені в міжнародних документах та національному законодавстві.

« Кожен історичний район та його оточення слід розглядати у всій їх сукупності як єдине ціле, збалансованість і специфічний характер якого залежать від злиття частин, з яких він складається і які включають людську діяльність так само, як і будівлі, просторову організацію та околиці. Таким чином, всі дійсні елементи, включаючи людську діяльність, хоч би якими скромними вони не були, мають значення по відношенню до цілого, яке не можна ігнорувати »

ЮНЕСКО, Рекомендація про збереження і сучасну роль історичних ансамблів, Найробі, 1976

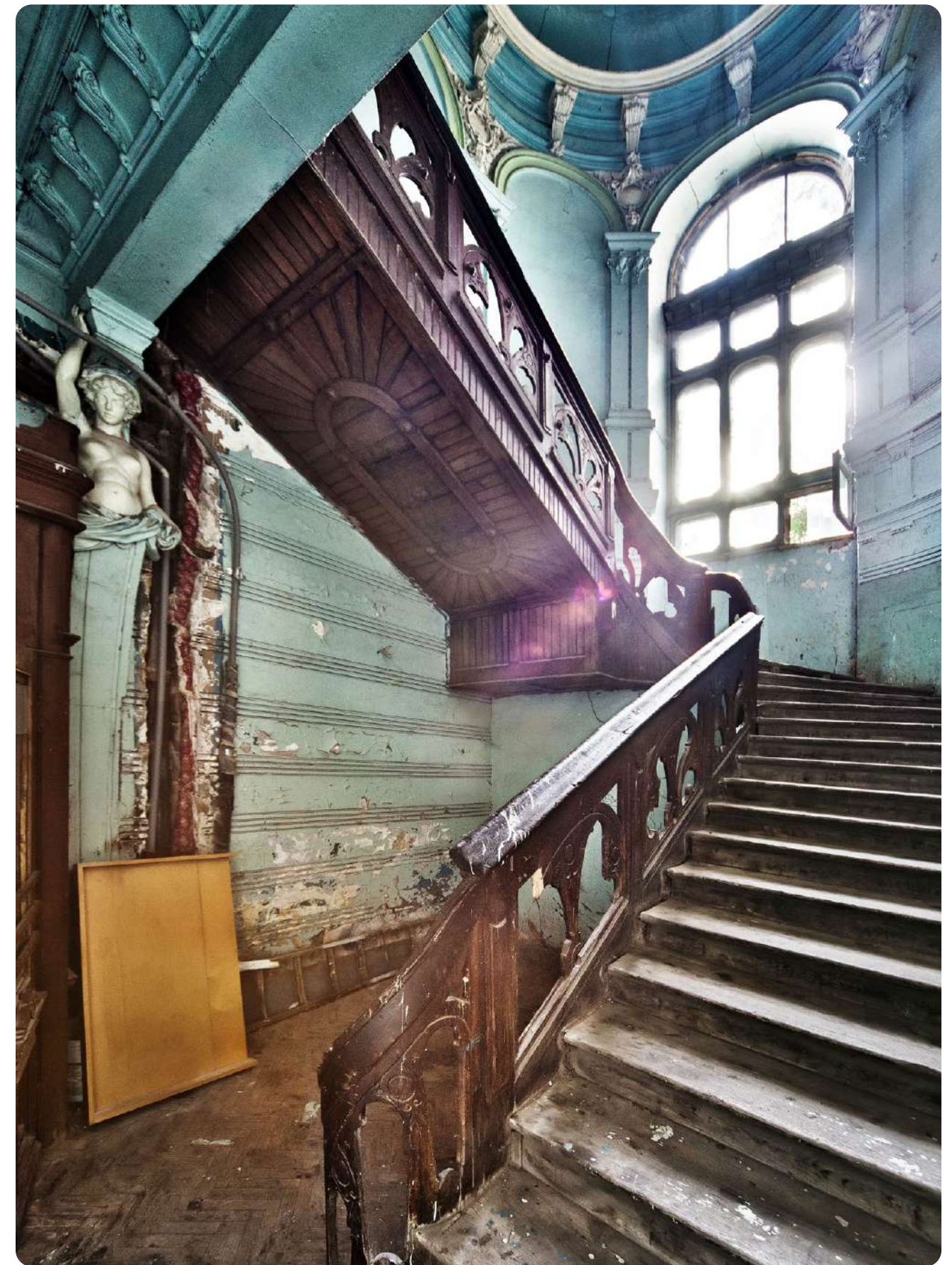
Сучасні проблеми та виклики відомі усім. Історична, культурна, естетична привабливість міського простору зазнає втрат, яких можна було уникнути.

Це — поточний стан історичних будівель, що потребують ремонту та реставрації. Спотворення автентичного вигляду — прибудови, надбудови, втручання в фасадні рішення (фальш-фасади, скління балконів, зовнішні елементи інженерного обладнання тощо). Це елементи, що змінюють та спотворюють міське середовище — термінали, поштомати, козирки, парасолі, літні майданчики, МАФи, маркізи, огороження приямків тощо.

Також, звісно, це наслідки недоліків містобудівної діяльності (недосконалість містобудівного законодавства, безвідповідальність забудовників тощо) — багатоповерхівки в історичних ареалах, естетичні архітектурні рішення низької якості.

Потрібно розуміти, що жодна з пам'яткоохоронних організацій — ані міжнародна, ані державна або громадська — не в змозі контролювати та вирішувати всі деталі та аспекти збереження щодо історичного міського середовища та кожної будівлі.

Ключова роль та відповідальність тут належить саме містянам — мешканцям будівель, місцевому бізнесу тощо.

Сходові клітки — спільна власність мешканців будинку

Чи є в заходах зі збереження культурної спадщини місце, де можуть прийняти участь мешканці міста? Так, безумовно! Планувальний розвиток в історичних міських районах має бути спільним процесом із залученням усіх зацікавлених сторін.

« Взаєморозуміння, засноване на громадській обізнаності та пошуку спільних цілей між місцевими громадами та професійними групами, є основою успішного збереження, ревіталізації та розвитку історичних міст »

Валлеттські принципи для збереження та управління історичними містами, 2011

Якщо ми говоримо про власну квартиру — тут все більш-менш зрозуміло. Є певні елементи інтер'єру, такі як декоративне оздоблення стелі, старовинні печі, вікна та двері тощо. Зберігання таких елементів залежить від власника квартири. Але за порогом квартири будинок не закінчується.

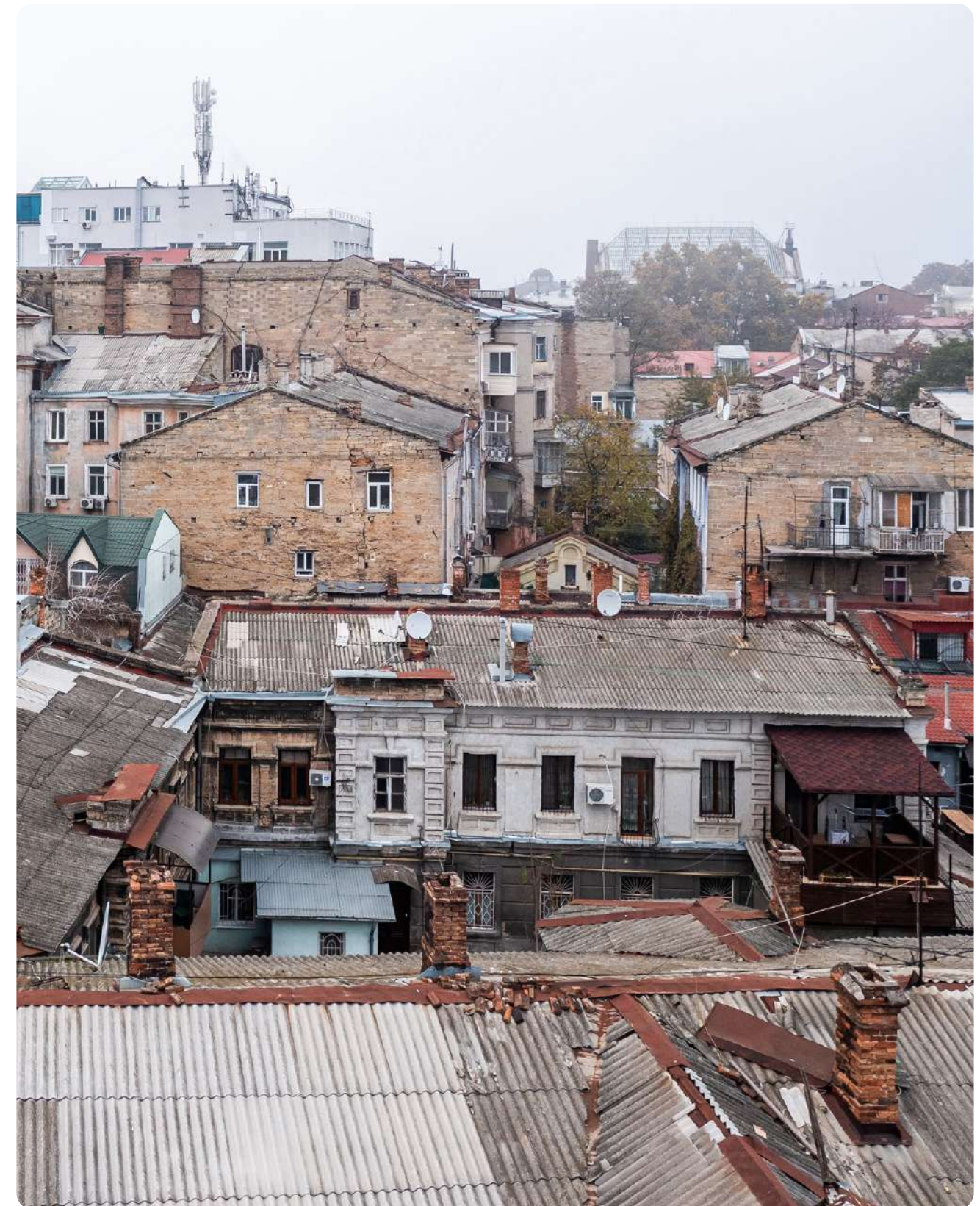
Потрібно доглядати за сходами, парадними та їх декором, фасадами, покрівлями та іншим. Це — спільна власність мешканців будинку, і тут необхідно приймати спільні рішення, які починаються із головного — розуміння необхідності збереження. Бо далеко не всі мешканці розуміють таку необхідність.

Стан історичних будівель в цілому сьогодні складно назвати задовільним. Один з ключових факторів, що привели до такого стану — наслідок дій самих мешканців.

Мало хто, роблячи ремонт у своїй квартирі, бере до уваги можливі наслідки для будинку.

Будь-які елементи будівлі — фундаменти, стіни, перекриття, покрівля тощо — забезпечують міцність та надійність будівлі в цілому у взаємодії з іншими елементами. Пошкодження будь-якого із них може вплинути на увесь будинок. Такі дії можуть привести до значних пошкоджень та навіть руйнувань частини будинку та наражають мешканців на небезпеку.

Слід розуміти, що запрошення «досвідченого виконроба» не вирішує проблеми. В першу чергу це мають бути фахівці — архітектори, інженери, реставратори тощо. Проєктувальники та будівельники, що мають відповідну кваліфікацію та сертифікати.

Сучасний стан історичного міського середовища

Які дії власників квартир шкодять будівлі

20

Втручання в опорні стіни

Бажання перепланувати квартиру призводить до появи нових дверних отворів в капітальних стінах, а іноді навіть до знесення окремих стін. Навіть якщо товщина такої стіни здається невеликою — це не завжди перегородка, як може здаватись на непрофесійний погляд. Демонтаж стіни, яка є елементом конструктивної схеми будівлі та сприймає конструктивне навантаження — вкрай небезпечна дія.

Практика влаштування нових вікон або розширення старих в зовнішніх стінах

Опорна спроможність такої стіни різко погіршується у разі некваліфікованих дій. Такі вікна найчастіше влаштовуються в брандмауерах — бокових зовнішніх глухих стінах будівель, які межують із сусідніми будинками. Це також погіршує протипожежну безпеку.

Окрім того, така практика веде до конфліктних ситуацій в майбутньому — у разі робіт на сусідніх ділянках такі вікна часто заважають намірам сусідніх власників.

Брандмауери історично були не тільки протипожежною конструкцією. Вони давали можливість будівництва або перебудови будинків-сусідів.

Зміни конструкцій перекриття

Ще один чинник негативного впливу. Це — некваліфіковане посилення балок перекриття, посилення навантаження на стіни внаслідок влаштування бетонних перекриттів тощо.

Самовільні надбудови та прибудови

Окрім незаконності, зведення таких споруд впливає на міцність будівлі — збільшується навантаження на конструктивні елементи, пошкоджуються фундаменти, виникають критичні проблеми з водовідведенням.

Перетворення на фасадах будівель

Дії, які не тільки змінюють та псують історичний вигляд будівлі, але й ведуть до пошкодження конструкцій.

Заміна історичних зовнішніх дверей та вікон на сучасні. Найчастіші порушення — зміна візерунка та кольору віконних та дверних обкладинок, заміна криволінійних елементів вікна на прямі тощо.

Скління та обшивка балконів, заміна історичних елементів огорожі балкону. Такі конструкції додають навантаження на балконні плити, які для цього не розраховані. Часто задля спрощення встановлення таких конструкцій власники квартири демонтують або частково руйнують декоративні елементи оздоблення фасаду.

Встановлення на фасадах інженерного обладнання

Розповсюджена практика — встановлення зовнішніх блоків кондиціонування. Часто дренаж таких систем залишається неорганізованим та призводить до замокання тиньку та його псуванню.

Також невпорядковане розміщення різних кабелів.

Інші дії

Ремонт інженерних мереж, виведення труб каналізації у сходові клітки. Перевантаження окремими санвузлами, там де їх не має бути. Поглиблення підвалів з оголенням фундаментів. Зміна конфігурацій покрівель, що призводить до порушень системи відведення дощової води. Захоплення простору світлових колодязів, сходових кліток.

Самовільна надбудова спотворює вигляд будівлі

Об'єднання співвласників

Сьогодні й досі доволі розповсюджена думка, що відповідальність за збереження та утримання будинку в цілому несе держава, міська влада, комунальні установи тощо. Це звичка радянських часів, коли практично все житло було у власності держави. І коли форма власності на квартири змінилась на приватну, далеко не всі усвідомили, що також змінилась форма власності на будинок в цілому.

Отже, заходи щодо збереження будинку в цілому — це відповідальність усіх власників квартир та нежитлових приміщень.

Існує три можливі форми управління багатоквартирним будинком — управителем багатоквартирного будинку, об'єднанням співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ) або самими співвласниками (без створення ОСББ чи обрання управителя).

Наразі ОСББ — найбільш ефективний та привабливий варіант управління будинком.

Створення ОСББ надає мешканцям багато можливостей — самостійно обирати постачальників та підрядників, приймати рішення щодо управління будинком, заробляти гроші на спільній власності, які підуть на потреби ОСББ, брати участь у державних та місцевих програмах фінансування тощо.

Процеси створення ОСББ, як інші процеси взаємодії між учасниками містобудівної та господарської діяльності в історичному середовищі йдуть дуже повільно. Одна з основних причин цього — відсутність довіри між ними.

Виникнення довіри між основними акторами — владою, бізнесом та громадою — це етап розвитку українського суспільства в цілому.

Довіра між сусідами — це задача та відповідальність самих мешканців, їх можливість впливати на зміни вже на іншому рівні — рівні об'єднання громадян.

Такі об'єднання як ОСББ можуть вирішувати не тільки проблеми утримання свого будинку, але й впливати на поліпшення ситуації у своєму районі чи місті в цілому.

Можна створювати асоціації ОСББ, організувати взаємодію з іншими громадськими організаціями, міськими та державними інституціями, бізнес-спільнотами.

Простих рішень не буває, процес розв'язування спільних проблем та викликів складний. Але це єдиний шлях до ефективних та сталих змін.

Яскравим прикладом такої взаємодії є реалізований в Одесі проєкт «[Школа культури сусідства](#)» від ГО «Зацікавлені» — програма розвитку культури сусідства у спільнотах, до якої можна долучитись й сьогодні.

Про розвиток середовища та сучасну архітектуру

Окреме питання, яке необхідно обговорювати — це уявлення мешканців про те, яким чином мають відбуватись перетворення в історичному середовищі, як мають виглядати нові архітектурні об'єкти в історичній частині міста.

Стале уявлення мешканця міста — нова архітектура має виглядати так само, як й історична забудова. Тобто копіювати кращі архітектурні рішення 19 сторіччя — періоду історичного архітектурного розвитку Одеси. Обґрунтування такої думки просте — якщо архітектура 19 сторіччя є нашою спадщиною, то й нова архітектура має бути такою, принаймні зовні.

Але існує протилежний підхід, який підтримує не тільки міжнародна архітектурна спільнота, але й міжнародні організації, що опікуються збереженням культурної спадщини, такі як ЮНЕСКО та ІКОМОС. У Венеціанській хартії 1964 р., говориться про те, що нові елементи, що з'являються в процесі реставрації та відновлення будівель, мають нести ознаки свого часу. Такий саме підхід застосовується до історичного середовища в цілому.

«...сучасна архітектура повинна уникати всіх форм псевдоісторичного дизайну, оскільки він не відповідає ані історичним, ані сучасним вимогам»

Віденський меморандум ЮНЕСКО, 2005 р.

Така позиція ґрунтується на декількох твердженнях:

- Нові елементи мають відрізнятись від автентичних фрагментів, щоб запобігти фальсифікації пам'ятки як документа історії та твору мистецтва. Тобто розуміти, де історична будівля, а де сучасна.
- Історичне міське середовище має розвиватись, отже, сучасна епоха також має залишити свій відбиток у цьому розвитку.
- Коли необхідно будувати нові будівлі або адаптувати існуючі, сучасна архітектура повинна бути узгоджена з існуючим просторовим плануванням в історичних містах, як і в решті міського середовища. Сучасна архітектура повинна знаходити своє вираження, поважаючи масштаб ділянки, і мати чіткий зв'язок з існуючою архітектурою та закономірностями розвитку її контексту.

Отже, сучасна архітектура в історичному міському середовищі — це нормально. Більше того, вона збагачує простір. Безумовно, якщо створюється за принципами, притаманними історичній частині міста.

«Як загальний принцип, пропорції і дизайн повинні відповідати конкретному типу історичної забудови та архітектури, в той час як видалення ядра будівельного фонду, що заслуговує на захист (фасадизм), не є належним засобом структурного втручання. Особливу увагу слід приділяти тому, щоб розвиток сучасної архітектури в містах світової спадщини доповнював цінності історичного міського ландшафту і залишався в певних межах, щоб не порушити історичний характер міста»

Віденський меморандум ЮНЕСКО, 2005 р.

Елементи збереження в історичному ареалі

Автентичність та різноманітність

Коли йдеться про збереження історичного міського середовища, пам'яткоохоронну діяльність, часто використовується слово «автентичність». Що це й чому важливо розуміти цей термін?

Походження цього слова — з латинської мови, у загальному сенсі буквально перекладається як «справжній». У збереженні спадщини критерій автентичності — один з найважливіших.

« Критерій автентичності означає, що пам'ятка повинна значною мірою зберегти свою форму та матеріально-технічну структуру, історичні нашарування, а також роль у навколишньому середовищі »

Автентичність визначається різними складовими, в залежності від того, про який об'єкт йдеться, та є комплексним критерієм. Для будівель та споруд — від задуму автора до дрібних елементів внутрішнього оздоблення. Для історичного середовища — від містобудівного розпланування до окремих споруд та елементів благоустрою.

Безумовно, знати та вміти оцінювати всі необхідні складові — задача експертів.

Але кожен одесит усвідомлює — збереження будь-яких історичних елементів міста — важливе. Тому що саме ці елементи — справжні свідки та носії історії міста.

Архітектурне різноманіття історичного середмістя — те, чим ми пишаємось

Містобудівна структура, що дійшла до сьогодні, почала формуватися із другої половини 18 століття від розміщення житлових, оборонних та портових територій міста Хаджибей османського періоду. У 1794 році, вже за часів Російської імперії, був затверджений генеральний план міста, яке у 1795 році отримало ім'я Одеса. Цей генеральний план, розроблений військовим інженером Францем Деволаном, містив регулярне розпланування житлових кварталів, розвиток порту та розміщення нових оборонних споруд міста.

Поштовх до розвитку Одеса отримала завдяки торговельній діяльності, яка стала можливою у великих обсягах після завершення будівництва гавані на початку 19 століття. Місто-порт, торговельне місто приваблювало підприємців не тільки з територій імперії, але й із усієї Європи. Не менш багатим був етнічний склад мешканців міста.

Таке національне різноманіття не могло не залишити свій відбиток на архітектурному обличчі міста. Поєднання різних архітектурних традицій, місцеві особливості будівельних технологій, участь архітекторів із різних країн — та як результат — унікальне історичне міське середовище, визнане всесвітньою культурною спадщиною.

Незважаючи на дисгармонійні втручання в міський простір як радянських часів, так і сучасної, незалежної України, в цілому містобудівна та архітектурна спадщина 19-го та початку 20 століть переважно збереглася. Забудова саме того періоду формує історичне міське середовище Одеси.

Понад 1500 будівель та споруд в Одесі — пам'ятки архітектури, містобудування, історії національного та місцевого значення. Ще більше будинків не мають такого статусу, але варті збереження та дбайливого ставлення.

Збереження окремих елементів історичного середовища не менш важливе, ніж збереження будівель в цілому. Деякі елементи не є частиною будинків, але вони формують історичний простір та є характерними саме для нашого міста.

Такі елементи будівель, дворів та вулиць вже сьогодні можуть зберігатись та відновлюватись зусиллями самих мешканців.

Окремі елементи середовища

Брами, решітки

Серед найбільш помітних декоративних елементів будівель, що не належать до фасаду як такого, є решітки та брами, брамові комплекси з арками, ворітьми та окремими хвіртками, що оточують особняки або відділяють відкриті двори від вулиці, а також стулки воріт міських прибуткових будинків. Для воріт прибуткових будинків найбільш поширеним матеріалом протягом 19 століття була деревина з металевими вставками решіток на віконцях та в люнеті (верхня частина воріт, нерухомо встановлена у ворітному отворі над поперечною балкою). Такі ворота є найгірше збереженими та найрідкіснішими — більшість демонтована ще в радянські часи.

Станом на 2020 рік зберігалось лише 27 екземплярів, переважно на Слобідці.

На другому місці — металеві ворота, виготовлені за двома технологіями. Для середини 19 століття (класицизм та необароко) найбільше характерні ворота та ре-

Станом на 2020 рік зберігалось лише 27 екземплярів, переважно на Слобідці

шітки, відлиті з чавуну. З 1870-х років переважають вироби, виготовлені в слюсарній техніці з металевого прута прямокутного профілю.

Решітки, брами та ворота в Одесі репрезентують всі стилі, характерні для міської архітектури: класицизм (вертикальні піки, меандр, кола та овали з перехресттями; малюнок часто повторюваний на різних об'єктах, високо стандартизований), неоготика (завжди литий чавун з характерними стрічастими формами, що повторюють спрощені форми готичного масверка), необароко, характерні також для періоду еклектики та історизму (об'ємні скульптурні рослинного характеру гротески, що найчастіше збереглися на люнетах, та слюсарно зібрані з С та S-подібних елементів симетричні складні візерунки; зустрічається на збережених зразках найчастіше, характеризується значною повторюваністю окремих варіантів візерунка), модерн (пріоритет вертикальних елементів, «удар батога», у пізньому модерні — стулки листового заліза з отворами непрямокутної форми з геометричними решітками з натяком на класичні елементи).

За ревізією старовинних воріт, проведеною в 2020 році, тоді зберігалось 327 цілих екземплярів старовинних воріт, 134 більше чи менше пошкоджених, 325 люнетів та фрамуг воріт із вже демонтованими та втраченими стулками. 87 екземплярів несли написи — найчастіше рік установки воріт та ініціали домовласника.

Вхідні двері

Візуальною складовою фасаду будинку є його парадні двері. Треба уточнити, що службові входи, двері дворових флігелів тощо в будинках середини другої половини 19 століття переважно також виконувалися з елементами декору і були спрощеними варіаціями парадних дверей. Двері (як і віконні рами чи вітринні гарнітури) належали до сфери виробництва столярів. Втім вони мали численні елементи металевого, слюсарного походження — обов'язково петлі, ручки та врізні замки, також в переважній більшості випадків ґрати на дверних вікнах.

За технологією оформлення дверних стулок можна розрізняти найбільш прості і архаїчні щитові стулки, тахльовані та стулки з вікнами. Двері з вікнами найчастіше зустрічаються на фасадах та в тамбурах, також їх можна зустріти в вигляді вхідних дверей зі сходової клітки до апартаментів. В інтер'єрі частіше зустрічаються тахльовані двері, тобто двері з фільонками — тонкими фанерними щитками, вставленими в профільовані обв'язки.

В часи домінування стилю модерн з'являються повністю металеві двері, але вони залишилися в меншості. Більшість все одно виробляли з дерева. Для парадних дверей суттєво, щоб їх стиль збігався із стилем оформлення фасаду будівлі. Розбіжності стилів вказують на невдалі ремонтні роботи в минулому.

Двері часто є не окремим ізольованим виробом, але складовою частиною комплексу парадного входу. В цьому випадку вони поєднуються з ґанком (наприклад мармуровими сходами з майданчиком перед дверима) та навісом над ґанком. Специфікою одеських будинків приблизно 1860–1880-х років були ґанкові навіси, виготовлені з литого чавуну на місцевих чавуноливарних заводах. Їх кількість невелика, в середині 1890-х років виготовлення подібних конструкцій було заборонено міською управою. Але зроблені раніше здебільшого залишалися і переважно вони збереглися. **Прикладом знищеного ґанку є парадний вхід до будинку Трапані на Юрія Олеші, 8.**

Інший комплекс, який може мати двері як композиційний центр — вітринні гарнітури. Двері та вітрини з одного чи двох боків, поєднані спільною рамою. Такі конструкції були характерними для різноманітних закладів і розміщувалися на фасаді на першому поверсі в крамницях, ресторанах, аптеках тощо.

Специфічним елементом, який досі зрідка зустрічається переважно в неробочому стані, є захисні залізні штори з гофрованого заліза, наприклад вироблені фабриками Фреліха і Блічі або Рубіна.

Балконні огорожі, кронштейни

Яскравою і дуже вразливою складовою декору фасаду будівлі є балкон. Технічно балкон складається з платформи, кронштейнів, які її підтримують, та огорожі, яка зрідка розростається до цілої бесідки.

Платформи балконів в цьому наборі є суто конструктивним елементом і стилістичне навантаження несе виключно іноді своєю формою, часом відмінною від прямокутної. За матеріалом платформи балконів періодів класицизму і до другої половини 19 ст. є дерев'яними, а з 1880-х років в Одесі з'являються бетонні балкони.

Кронштейни є однією з ключових конструктивних частин балкона, часто важливих у декоративному плані, проте нерідко залишаються поза увагою. Для класичної архітектури були характерні металеві кронштейни із кола з дугою, які скоріше були не стільки декоративними, скільки конструктивними. З появою в Одесі

приватного чавуноливарного виробництва з'являються відлиті з чавуну фігурні кронштейни з об'ємним рослинним малюнком, переважно стандартизованим. Такі кронштейни зберігалися фактично весь дореволюційний період. Часто зустрічаються кронштейни, які технічно спираються на двотаврові балки, заховані в дерев'яні дощаті коробки. Починаючи з 1880-х років, двотаври під бетонними платформами приховуються всередині ліпних фігурних консолей, що є порожніми всередині.

Найбільш помітною декоративною складовою балкону є огорожа. Первісні дерев'яні точені та гіпсові огорожі збережені мінімально. З 1820–1840-х років стають поширеними металеві огорожі, виготовлені з однакових литих чавунних елементів, таких як кільця (включно з концентричними), хрести, вісімки та сплюснені овали. У цей період у решітки балконних огорож починають інтегрувати написи, які зазвичай вказують рік будівництва будинку та ініціали власників. Найдавніший такий балкон в Одесі датується 1828 роком. Прості класичні решітки залишалися актуальними до 1850-х років. З розвитком чавуноливарного виробництва стають популярними огорожі з відлитих балясин з модними на середину 19 ст. ренесансними та бароковими формами. Часом такі огорожі навіть виконувалися в неоготичному та псевдомавританському стилі.

З середини 19 століття в моду також входить декор, набраний у слюсарний спосіб із металевих кутих деталей, поєднаних заклепками. Спочатку цей візерунок відповідав класичним зразкам, але дуже швидко набував рис бароко. І сама форма огорожі стає випуклою, підкреслюючи бароковість балконів періоду еkleтики. Балкони періоду модерн часто вже дуже лаконічні. Втім на них також зустрічаються типові для ар-нуво мотиви «удару батога».

Технічно еркер є спорідненим елементом з балконом, оскільки, так само як і балкон, не спирається на фундамент, а закріплюється на платформі. Візуально еркер оздоблюється стінами, зазвичай дерев'яними, що дає змогу вписати його в загальний стиль ліпнини фасаду.

Габаритні тумби

Кам'яні, дерев'яні та чавунні тумби, вкопані в землю біля воріт (часто заглиблені ще більше через підняття рівня асфальту під час кожного ремонту), зазвичай розташовані з боку вулиці, але іноді також і з боку двору. Тумби встановлювалися з метою захисту кутів стін від коліс кінних екіпажів. На відміну від багатьох європейських міст для Одеси не є характерним розміщення таких тумб на розі будинків, що пов'язано з широтою вулиць та тротуарів. Попри популярне твердження, вони ніяк не призначенні і не пристосовані для прив'язування коней.

Тумби мають просту циліндричну форму, переважно повністю позбавлені декору. Декоративними бувають лише чавунні тумби, яких, однак, нараховуються одиниці.

Прапоротримачі та консолі для ліхтарів

До ансамблю воріт одеських будинків зазвичай входять прапоротримачі з обох боків ворітного отвору. В багатьох випадках на фасадах досі можна зустріти оригінальні прапоротримачі. Часто некоректно звуться флагштоками, бо за визначенням флагшток — це стійка (власне шток) для прапора, а не трубка.

Прапоротримачі стали типовим атрибутом фасадів будинків після 1880-х років. Старовинні прапоротримачі зазвичай складаються з металевої трубки або кількох прутів для фіксації держака прапора, вертикальної планки, закріпленої на стіні, та декоративного металевого заповнення між ними, яке часто включає дуги, поєднані слюсарним способом за допомогою заклепок. Також доволі часто зустрічаються прапоротримачі з трубками, заглибленими в стіну та у вигляді левових маскаронів. Зрештою, збереглося три приклади скульптурних прапоротримачів у формі міфічних істот, таких як дракони, які тримають трубки в лапах.

Окрім прапоротримачів зрідка можна зустріти і консолі для ліхтарів, котрі, втім, носять скоріше технічний, ніж художній характер. Однак і вони є доволі цікавими пам'ятками міського благоустрою часів газового освітлення.

Таблички

Фасади будинків у старому місті рясніють табличками та дошками різного змісту: від реклами і назв установ до меморіальних та пам'ятних дощок, а також номерів будинків.

Більшість таких табличок не можна вважати артефактами, принаймні поки що. Однак серед них губляться, а іноді навіть перекриваються, справді цінні експонати — дошки, вік яких дорівнює вікові самого будинку, на якому вони встановлені. На фасадах старих будинків, зазвичай на рівні першого поверху, можна зустріти дошки двох типів — вказівки на власника будинку та вказівки на архітектора, котрий його збудував, своєрідні підписи майстра.

Ще в середині 19 століття, хоча вже існувала умовна нумерація будинків по вулиці, система була настільки недосконалою, що дошка з зазначенням власника будівлі залишалася найнадійнішим способом ідентифікації конкретного будинку. Збережені дошки такого змісту переважно належать до 1890–1910-х років. Вони виготовлені з мармуру, рідше — з чавуну, вапняку тощо.

Зі зміною власника дошки могли оновлюватись або додаватися нові, проте часто старі дошки зберігалися й переживали кілька змін власників будинку. Таким чином, власницькі та архітекторські дошки, а також ініціали власників і роки будівництва на фасадах (які можуть бути розміщені у верхній частині фасаду під дахом), у візерунках воріт чи огорож балконів, рідше на парадних дверях або огорожах сходів, є важливими свідченнями історії будівлі. Вони мають унікальну значущість і виступають окремим різновидом історичного джерела — епіграфікою модерної епохи.

Наразі загалом по Одесі збережено близько 400 таких об'єктів.

Колодязі-цистерни, колонки

До появи водогону Ковалевського (1853 рік), а потім і Дністровського водогону, побудованого акціонерним товариством в 1873 році, головним джерелом водопостачання у місті були криниці, цистерни та «фонтани» — заміські джерела питної води, котрих нараховували чотири.

Криниці влаштовані були ще в османському Коджабеї (Гаджибеї). За словами А. Скальковського в 1849 році Одеса мала 1086 криниць, з котрих третина — «на ключах, відкритих ще турками». Багато колодязів було сконцентровано в низинних місцях, наприклад у Водяній балці, де вціліло до сотні багатих криниць османського періоду з якісною водою. Поруч знаходилися підприємства, які потребували великої кількості технічної води. Відома громадська криниця знаходилася в центрі міста, на розі Колодязного провулка та Грецької вулиці. Однак, судячи з усього, оздоблення криниць не вирізнялося декоративністю.

Водночас значне поширення отримали водоналивні цистерни — давня, античного походження, техніка забезпечення міста водою. Вода до них потрапляла з дахів будівель, дощова, також їх можна заповнювати привозною водою. При цьому Осип Чижевич у своїх спогадах твердить, що вода з цистерн вважалася найкращою для пиття, прання та чаю. Цистерни мали цілу систему підземних водостічних фаянсових труб, ємності для відстоювання води, елементи фільтрування гравієм та деревним вугіллям тощо. Головним елементом є самі великі підземні цистерни розміром з невелику кімнату. Цистерну викладали з каменю на вапняковому розчині та штукатурили (тинькували) цементом.

Головним декоративним елементом цистерни є її оголовки, що підіймається над рівнем землі. Оголовки виробляли найчастіше з мармуру, рідше з інших порід каміння та з чавуну. Додаткові прикраси мінімальні, але зустрічаються: прості гірлянди, маскарони. Оголовок був обладнаний металевим гарнітуром з коловоротом для підйому відра. Іноді цей механізм несе на собі металевий, кований напис, зазвичай рік встановлення цистерни.

Як важливий елемент благоустрою цистерна для води мала бути встановлена практично в кожному більш-менш респектабельному будинку в центрі міста. Окремо документи та газетні публікації згадують обладнання цистерн в державних та муніципальних установах — при казармах чи при міській лікарні. Станом на 1849 рік А. Скальковський зафіксував 152 цистерни, а до 1860-х років їх кількість у місті зросла до 875. Дослідженнями 2012–2013 років виявлено понад сто збережених досі оголовків цистерн. Найімовірніше, кількість збережених під землею цистерн зі знищеними оголовками набагато більша.

Після запуску водогону в 1873 році поряд із оголовками цистерн у дворах будинків з'явилися також колонки. Товариство водогону заводило трубу з водою у двір, де вже сам домовласник вирішував, чи буде розводити її на поверхи, чи залишить одну колонку для користування мешканців у дворі. Чавунні, цегляні, часом вапнякові скульптурні колонки стали також помітною рисою старих дворів. Наразі збереглося близько 200 із них, проте вони поступово зникають.

Мостіння

Бруківка вулиць є необхідним елементом міського благоустрою, важливим не лише з погляду міської санітарії та естетики, але також для забезпечення нормального пересування транспортних засобів. У 18–19 століттях також приділяли увагу мощенню головних вулиць, призначених для військових парадів, офіційних і релігійних процесій, щоб запобігти пошкодженню вбрання та уніформи вельмож.

А. Скальковський зазначає, що в 1818 році за правління графа Ланжерона Херсонський та Ланжеронівський узвози були вимощені босфорським гранітом, і ця практика показала себе з найкращого боку. Зазвичай же вулиці тоді та пізніше піддавали шосеюванню, тобто засипали шаром скаля чи щебеню. Це являло собою лише тимчасове вирішення проблеми, котра була відчутною ще в 1860 роки. Проте відразу після реформи міського самоврядування центральні вулиці, а згодом і вулиці передмість, стали активно мостити гранітними паралелепіедами, які видобувалися з Олександрівських кар'єрів на Південному Бузі. Мостові одеських вулиць і зараз переважно зберегли цю бруківку, паралельними рядами або ялинкою, однак вона часто схована під шаром асфальту.

В 1830 роки до Одеси привозився «закордонний плитковий камінь», «трієстський камінь». Його роздавали безоплатно домовласникам, котрі своїм коштом займалися забруковуванням тротуарів. Близько 1840 р. надходження цього каменя стало спадати, і на початок 1843 р. повністю припинилося. Надалі акцент було зміщено на лаву зі схилів Везувію — добре помітні і зараз навколо клумб та на дворах плити сірого каменя приблизно 40 на 40 см. Вантажі лави з Італії приходили до Одеси ще у 1890 роки і продавалися, наприклад, зі складу Гаетано Тоскано. Спочатку лавовими плитами вимощували центральні частини тротуарів і їхні відгалуження від них до дверей будинків. Решта тротуару брукувалася ламаним каменем-дикуном, «сухариками». Тільки в процесі комунальних ремонтів 1950–1960 років лава перемістилася з центру тротуарів до дворів та клумб, а самі тротуари було заасфальтовано.

Одночасно і доволі рано почалися експерименти з покриттям вулиць асфальтом. Так в очікуванні припинення постачання «трієстського каменя» були експерименти із запровадження асфальтового покриття за методом, винайденим

Драгутіним. Таке покриття обходилося вполовину дешевше заморської бруківки. «Одеський вісник» вважав експерименти вдалим і прогнозував повсюдне запровадження асфальту з 1843 року, проте не сталося. Але на кінець 19 століття асфальт та гранітні кубики вже конкурували настільки, що при проектуванні Малофонтанської дороги (Французький бульвар) на ранньому етапі Василь Зуєв цілком серйозно коливався між асфальтом та гранітом в якості покриття мостової, при цьому асфальт в цій ситуації вже вважався дещо дорожчим і престижнішим. В 1903 році «пресованим асфальтом» викладено мостову на Миколаївському (Приморському) бульварі.

До екзотичних матеріалів для брукування можна віднести дерев'яну торцеву мостову. Такий експеримент проводився у серпні 1842 року на Рішельєвській вулиці на кварталі між Поштовою та Єврейською. Метод полягав в тому, що соснові, старої деревини, у формі шестигранної зрізаної піраміди, торці занурювали в киплячу смолу, потім ставили на сухий пісок, а простір між торцями заповнювали дрібним гравієм, заливали ще раз смолою і зверху знову посипали гравієм. До ідеї торцевої мостової пізніше знову поверталися. Однак вдалим таке рішення так і не стало. Щойно завершено у листопаді 1904 року торцеву мостову по Дерибасівській між Гаванною та Катерининською вулицями, розмило першим же дощем і вона перетворилася на «кашу з плаваючих торцевих кубиків». Отже від подібних експериментів слідів не збереглося.

В 1906 році перехрестя Пушкінської та Ланжеронівської було забруковано норвезькою теракотовою плиткою — клінкерною цеглою. П'ять років по тому газети писали, що «Жодна з мостових так чудно не збереглася, не дивлячись на те, що в цьому місці їзда вельми велика». Тоді очікувалось перестелення бруківки по Пушкінській до Грецької вулиці, але цього не відбулося. Поширилась міська легенда про те, що під час дощу плитка стає занадто слизькою для коней, навіть з'явилося для неї нове ім'я — «мильний камінь». Але перший відрізок вулиці так і залишився забрукованим цим екзотичним матеріалом досі.

Анкери та аграфи

Анкером називають конструктивну деталь, призначену для зміцнення стін будівлі, вертикальних опорних конструкцій, стягування їх зсередини за допомогою металевих стрижнів. З зовнішньої сторони анкер закріплений за допомогою металевих, зазвичай з кованого заліза, косих хрестів.

Однак для архітектури доби історизму та еклектики, починаючи з 1870-х років і до початку 20 століття стали характерними художньо оформлені зовнішні, фасадні деталі анкерів, які отримали назву аграфів.

Особливо властиві вони для будівель із відкритою цегляною кладкою. Такі аграфи не лише виконували важливу конструктивну функцію, але і ставали важливими ритмічними акцентними елементами на фасаді, що контрастно виділяються на кольоровому фоні штукатурки (тинькування) або цегли.

За малюнком вони зазвичай являли собою хрест або пророслий хрест у колі, вертикальні симетричні рослинні візерунки, зрідка — аббревіатури. Цілком можливо, що деякі аграфи насправді не є наверху анкерів, а служать виключно декоративними елементами.

Врятуйте історичні елементи: як повідомити про загрозу

Якщо ви знаєте про елементи історичного середовища, які знаходяться під загрозою знищення або демонтажу під час ремонтних або інших робіт, зверніться до місцевого органу охорони культурної спадщини. Такі елементи можуть бути взяті на зберігання із подальшим відновленням, реставрацією та встановленням на місце.

Зробіть декілька фото елемента, на яких буде зрозуміло місце його розташування, та додайте їх до вашого звернення.

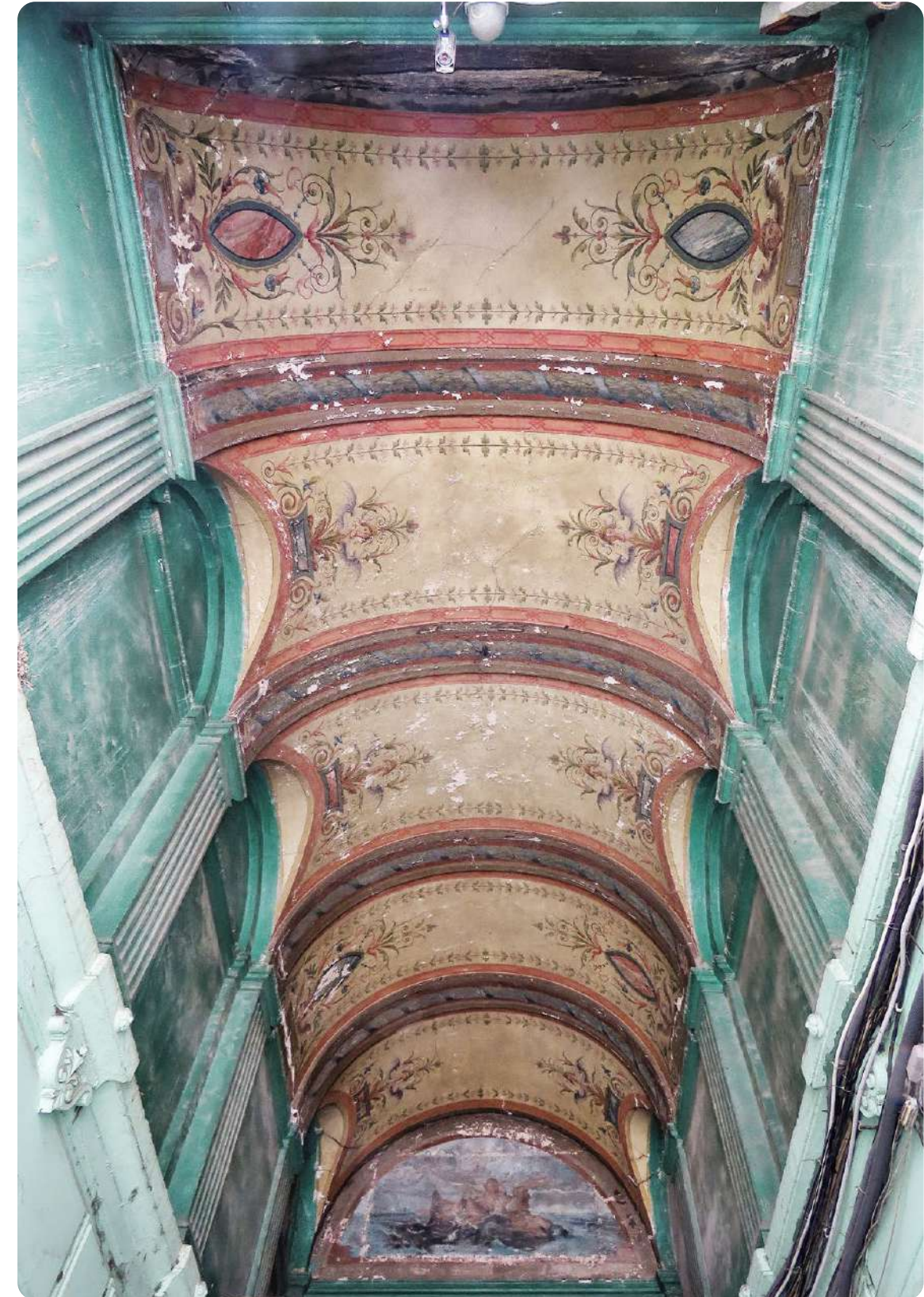
Практичні рекомендації щодо збереження середовища

Перше, що потрібно розуміти при вирішенні питань утримання, експлуатації та ремонту вашої власності, — усі дії мають відповідати вимогам чинного законодавства України, правилам та процедурам нормативно-правових актів, державних будівельних норм тощо.

Всередині приміщень — ваша зона відповідальності. Але пам'ятайте, що зовнішні елементи квартири — це частина фасаду будівлі. А фасад — це цілісний елемент історичного середовища. Отже, зміни зовнішніх елементів ваших приміщень на власний розсуд неприпустимі. Тут ви маєте враховувати загальні архітектурні рішення та користуватись Паспортом оздоблення фасаду будівлі.

В спільній зоні відповідальності співвласників будинку — роботи з експлуатації та ремонту частин будівлі, які знаходяться в спільній власності — сходові клітки, парадні, горища та покрівля тощо.

Якщо ви власник об'єкта культурної спадщини або його частини, ви зобов'язані укласти Охоронний договір із відповідним органом охорони культурної спадщини. У цьому договорі, зокрема, визначаються елементи будівлі або ваших приміщень, обов'язкові до зберігання.

На об'єктах культурної спадщини для проведення робіт необхідно розробити науково-проектну документацію

Відповідальність за місто: принципи та правила втручання

Під час діяльності в історичному середовищі слід користуватись критеріями втручання, визначеними ІКОМОС у Валлеттських принципах для збереження та управління історичними містами. Ці критерії рекомендовано враховувати всім — від державних та міських органів влади до мешканців.

Цінності

Усі втручання в історичні міста та міські райони повинні поважати їхні матеріальні та нематеріальні культурні цінності та посилатися на них.

Якість

Кожне втручання в історичні міста та міські райони має бути спрямоване на покращення якості життя місцевих мешканців та якості довкілля.

Кількість

Накопичення змін може мати негативний вплив на історичне місто та його цінності.

Слід уникати значних кількісних та якісних змін, якщо тільки вони не призведуть до покращення міського середовища та його культурних цінностей.

Зміни, притаманні міському зростанню, повинні контролюватися і ретельно управлятися, щоб мінімізувати фізичний і візуальний вплив на міський ландшафт і архітектурний простір.

Цілісність

Історичні міста та міські райони, а також їхнє оточення повинні розглядатися в їхній цілісності. Їхній баланс і характер залежать від складових частин.

Однак збереження історичних міст і міських районів має бути невід'ємною частиною загального розуміння міської структури та її околиць. Це вимагає узгодженої політики економічного і соціального розвитку, яка враховує історичні міста на всіх рівнях планування, завжди поважаючи їхню соціальну структуру і культурне розмаїття.

Збалансованість і сумісність

Збереження історичних міст має включати, як обов'язкову умову, збереження фундаментальних просторових, екологічних, соціальних, культурних та економічних балансів. Це вимагає дій, які дозволять міській структурі утримувати наявних мешканців і вітати новоприбулих (як мешканців або користувачів історичного міста), а також сприяти розвитку, не створюючи при цьому перенаселення.

Час

Швидкість змін — це параметр, який потрібно контролювати. Надмірна швидкість змін може негативно вплинути на цілісність усіх цінностей історичного міста.

Масштаби та частота втручань мають бути передбачені в техніко-економічному обґрунтуванні, документах і дослідженнях, а також відповідати прозорим і регламентованим процедурам втручань і узгоджуватися з ними.

Метод і наукова дисципліна

« Знання про історію історичного міста або міської території слід розширювати за допомогою археологічних досліджень і належного збереження археологічних знахідок »

Вашингтонська хартія

Збереження та управління історичним містом чи міським районом має відбуватися на основі виваженості, системного підходу та дисципліни, відповідно до принципів сталого розвитку.

Охорона та управління повинні ґрунтуватися на попередніх міждисциплінарних дослідженнях, щоб визначити елементи та цінності міської спадщини, які підлягають збереженню. Вкрай важливо мати глибокі знання про об'єкт і його оточення, щоб обґрунтувати будь-які заходи зі збереження.

Постійний моніторинг та обслуговування є важливими для ефективного збереження історичного міста або міської території.

Належне планування вимагає сучасної точної документації та обліку (аналіз контексту, дослідження в різних масштабах, інвентаризація складових частин і впливів, історія міста та етапи його розвитку і т. д.).

Прямі консультації та постійний діалог з мешканцями та іншими зацікавленими сторонами є необхідними, оскільки збереження їхнього історичного міста чи району стосується насамперед їх самих.

Управління

Належне врядування передбачає організацію широкої взаємодії між усіма зацікавленими сторонами: виборними органами влади, муніципальними службами, державними адміністраціями, експертами, професійними організаціями, громадськими організаціями, університетами, мешканцями тощо. Це має важливе значення для успішного збереження, реабілітації та сталого розвитку історичних міст і міських територій.

Залучення мешканців можна спростити через поширення інформації, підвищення рівня обізнаності та проведення навчання. Традиційні системи міського управління повинні враховувати всі аспекти культурного та соціального розмаїття, щоб створити нові демократичні інституції, які б відповідали новій реальності.

Процедури містобудівного планування та збереження історичних міст повинні надавати достатньо інформації та часу для того, щоб мешканці могли дати повноцінні відповіді.

Охорона пам'яток потребує заохочення та фінансових заходів, щоб сприяти партнерству з гравцями приватного сектору у збереженні та відновленні антропогенного довкілля.

Мультидисциплінарність та співпраця

36

« Плануванню збереження історичних міст і міських районів повинні передувати різнофахові дослідження »

Вашингтонська хартія

Від початку попередніх досліджень охорона історичних міст має ґрунтуватися на ефективній співпраці між фахівцями з різних дисциплін і здійснюватися за участі дослідників, державних служб, приватних підприємств і широкої громадськості. Результатом цих досліджень мають стати конкретні пропозиції, які можуть бути прийняті політичними діячами, соціальними та економічними агентами і мешканцями.

Культурне розмаїття

У контексті планування збереження міст необхідно поважати і цінувати культурне розмаїття різних спільнот, які населяли історичні міста протягом тривалого часу.

Важливо встановити чутливий і спільний баланс, щоб зберегти їхню історичну спадщину у всій повноті її культурного розмаїття.

Експлуатація та ремонтні роботи. Практичні рекомендації

Елементи будівель та матеріали

Більшість історичних будівель у місті були збудовані з використанням традиційних будівельних технологій 19 століття. Стіни, зовнішні та внутрішні — із вапняку. Навіть стіни підвалів і фундаменти зводилися з цього матеріалу. Конструктивну основу перекриттів і стропильної системи дахів складають дерев'яні балки. Лише перекриття підвальних поверхів було із черепашнику, саме тому вони склепінчасті.

Внутрішні перегородки та стелі приміщень робились із дранки, потім тинькувались. Іноді дранка — решітка із тонких дощочок — використовується навіть на фасадах, як конструктивне підсилення декоративних елементів.

Матеріал покрівлі зазвичай це бляха — листове дахове залізо. Лише на елементах покрівлі, які видно з рівня землі (покриття мансарди, еркери тощо) може використовуватись дахівка, частіше також металева. Цегла в таких будівлях використовувалась для зведення димарів, як матеріал стін — набагато рідше.

Розуміння характерних особливостей елементів та матеріалів будівлі допоможе вам знаходити правильні рішення для їх ремонту та експлуатації. І навпаки — бездумне втручання в структуру будівлі, неналежна експлуатація може призвести до руйнувань та загрози життю та здоров'ю мешканців.

Історична будівля кінця 19 століття — типовий приклад традиційних технологій будівництва

Будівельний матеріал історичної забудови — вапняк

Вапняк

Більшість будинків історичної частини міста зведені з вапняку, або каменю — черепашнику. Це традиційний місцевий будівельний матеріал. Черепашник — різновид вапняку, який складається зі слабо зцементованих черепашок морських організмів.

Це екологічно чистий матеріал, природний антисептик.

Він видобувався у кар'єрах та шахтах як на території міста, так і в передмісті. Всесвітньо відомі одеські катакомби — саме ці шахти.

Хибна думка, яка часто транслюється в інформаційному просторі — що існує термін експлуатації вапняку — близько ста років. Але це не так. Наприклад, ча-

стина фундаментів Парфенона в Греції — це вапняк, якому більше тисячі років. Термін служби цього матеріалу залежить від режиму експлуатації, від догляду за будинком.

Вапняк боїться вологи. Вологий вапняк має меншу опорну спроможність, взимку, якщо волога всередині замерзає, він руйнується.

Дуже важливо слідкувати за системами водовідведення будинку, інженерними мережами — водопроводом та каналізацією, щоб запобігти намоканню вапняку в стінах та фундаментах.

Стіни та фундаменти

Враховуючи властивості вапняку, архітектори та інженери минулого приймали технічні рішення, які дещо відрізняються від сучасних. Навантаження від конструкцій будинку на опорні стіни збільшується з кожним поверхом, найбільше — на стіни підвалу. Тому стіни, які сприймають навантаження, в історичних будівлях мають різну товщину. Наприклад, якщо на рівні третього поверху стіна має 60 см, то на рівні підвалу вона може бути завтовшки вже 100–110 см. Це конструктивна необхідність.

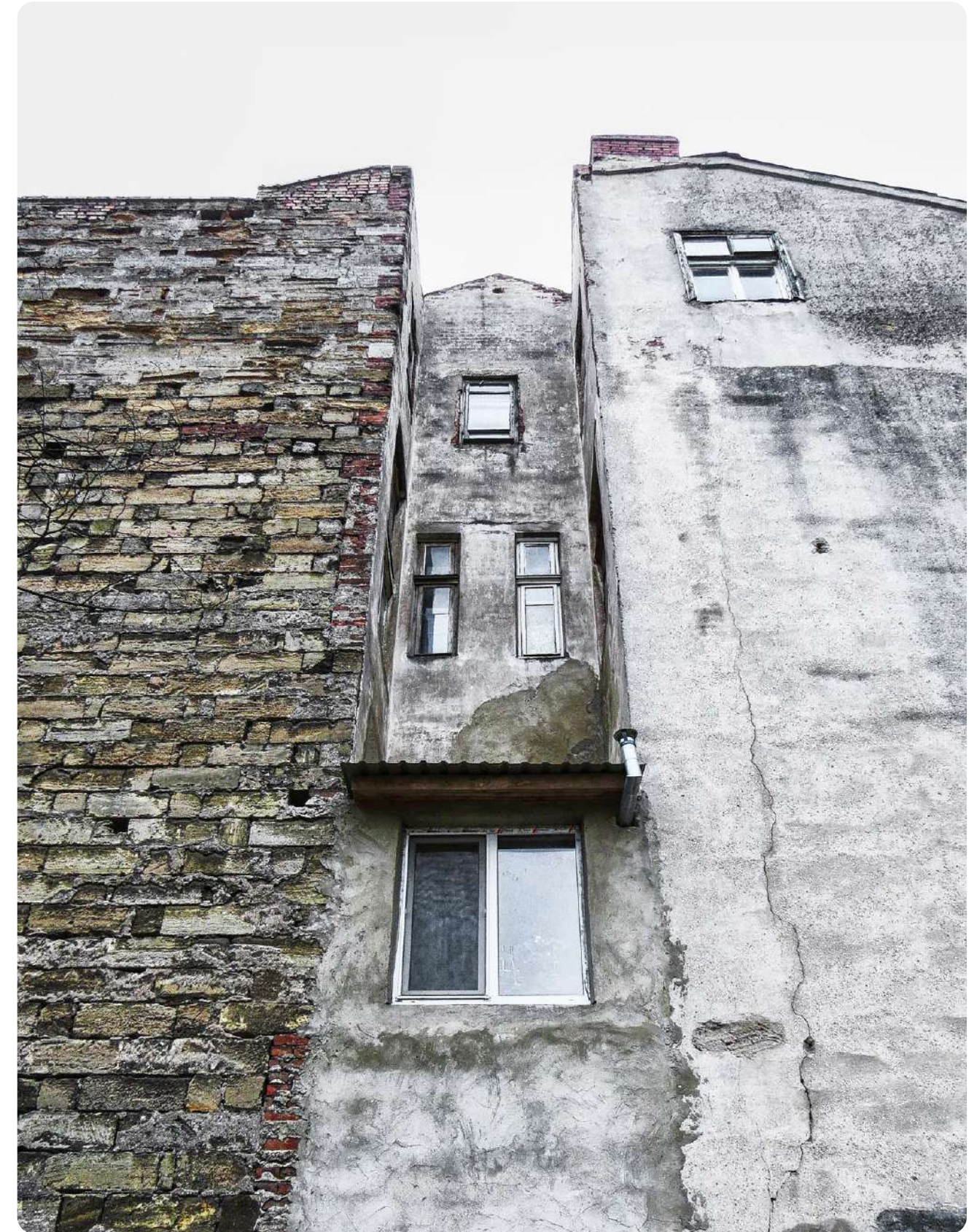
Також слід звернути увагу на те, що окрім поздовжніх та поперечних опорних стін, на які спираються балки перекриттів, в планувальних рішеннях зустрічаються тонші стіни. Зазвичай це міжкімнатні перегородки. Вони також можуть бути із вапняку. Такі стіни також несуть певне навантаження, принаймні від перегородок вищих поверхів.

Фундаменти — елементи опорної конструкції будівлі, що переносять навантаження на ґрунти основи. Найчастіше фундаменти також виконані з вапняку. Вони можуть бути завширшки як стіна підвалу, іноді — ще ширші.

Стіни та фундаменти — опорні конструкції будівлі. Уникайте будь-яких дій, які змінюють ці елементи:

- Поглиблення підлоги підвалів нижче рівня фундаментів. Якщо з боку підвалу вибрати ґрунти опори, відбудеться перерозподіл навантажень на фундаменти, можлива їх деформація та руйнування
- Зменшення товщини стін. Іноді власнику здається, що стіни «затовсті», та приймається рішення збільшити площу приміщень шляхом зменшення товщини стіни або влаштуванню ніш. Це дуже небезпечно!
- Нові прорізи в стінах, зовнішніх та внутрішніх, або їх демонтаж. Будь-які подібні дії призводять до перерозподілу конструктивних навантажень та зменшенню опорної спроможності стіни.

Будь-які роботи, що змінюють опорні конструкції будівлі, потребують розробки проєктної документації, процедури узгоджень та мають виконуватись сертифікованими фахівцями — архітекторами, інженерами, будівельниками.

Нові прорізи в стінах — це зменшення їх опорної спроможності

Перекриття та дерев'яні елементи

Ще один традиційний матеріал історичних будівель Одеси — деревина. В конструкціях перекриттів застосовуються дерев'яні балки, поли приміщень зазвичай із дошки. Підшивка перекриття — також дошки. Задля звуко- та теплоізоляції між поверхами міжбалковий простір заповнювався різними утеплювальними сумішами. У місцях опори дерев'яних балок на стіни встановлювали гідроізоляцію, зазвичай у вигляді смоли.

Слід розуміти, що за століття деревина може втратити свої властивості. Намокання та гниття, біологічні чинники — грибок, пліснява, шашель тощо псують деревину. Також балки та дошки з часом можуть деформуватись внаслідок навантажень.

Необхідно своєчасно оглядати дерев'яні елементи, відновлювати гідроізоляцію, протипожежну обробку.

В разі необхідності заміни балок перекриття слід використовувати аналогічні за характеристиками деталі — за розміром та сортами деревини.

Широко поширеною є практика встановлення нових перекриттів — залізобетонних або на сталевих балках. Такі нові конструкції спричиняють додаткове навантаження на стіни та фундаменти, що призводить до наслідків для всієї будівлі — деформацій, тріщин тощо.

Перекриття є конструктивним елементом будівлі, тому для таких робіт обов'язково необхідно залучати кваліфікованих фахівців, а також розробляти та затверджувати проєкт.

Дерев'яні елементи галереї, що збереглися та чекають реставрації

Внутрішнє оздоблення, стелі та перегородки

Ще один різновид міжкімнатних перегородок — так звані «камишитові» перегородки. Конструктивно це дерев'яний каркас, заповнений матами з очерету. На такі перегородки та стелі укладали дранку — обрешітку з тонких дощочок, яку потім тинькували.

Тинькування внутрішніх стін та стель — вапняно-піщані суміші. Такі суміші використовувались не випадково — вони сприяють випаровуванню надлишкової вологи зі стін.

Декоративні елементи інтер'єрів — карнизи, розетки тощо — виконувались із гіпсових сумішей, часто на місці.

Важливим елементом внутрішнього оздоблення є декоративно-художній розпис, зазвичай приміщень спільного користування — стелі проїздів, стіни сходових кліток. Такий розпис досі може зберігатись під шарами пізнішого фарбування.

Необхідно використовувати оздоблювальні матеріали, які за характеристиками близькі до автентичних — тинькування вапняно-цементними сумішами, використовувати фарби, що забезпечують паропроникність.

Якщо ви ремонтуєте приміщення загального користування — перевірте, чи не зберігся розпис під нашаруванням фарби. Якщо так — його варто від-реставрувати та додати вашому будинку ще одну унікальну рису.

Зберігайте та відновлюйте декоративні елементи інтер'єру, використовуючи за зразок автентичні деталі, що збереглися.

Автентичний розпис, що скритий під нашаруваннями фарби

Фасади

Опорядження фасадів було схожим на те, що використовували у внутрішніх приміщеннях — тиньки з вапняно-піщаних сумішей, водоемульсійні або аналогічні фарби, а декоративні елементи виконувалися з тиньку або гіпсових сумішей.

Найбагатше декорований фасад — головний — з боку вулиці. Внутрішньодворові фасади тиньковані, але менш декоровані. Бокові фасади — брандмауери — традиційно не тинькувались, але вапняк на них був оброблений задля запобігання намоканню.

Фасад також вважається частиною благоустрою, тож відновлення та збереження автентичного вигляду — спільна справа мешканців будинку.

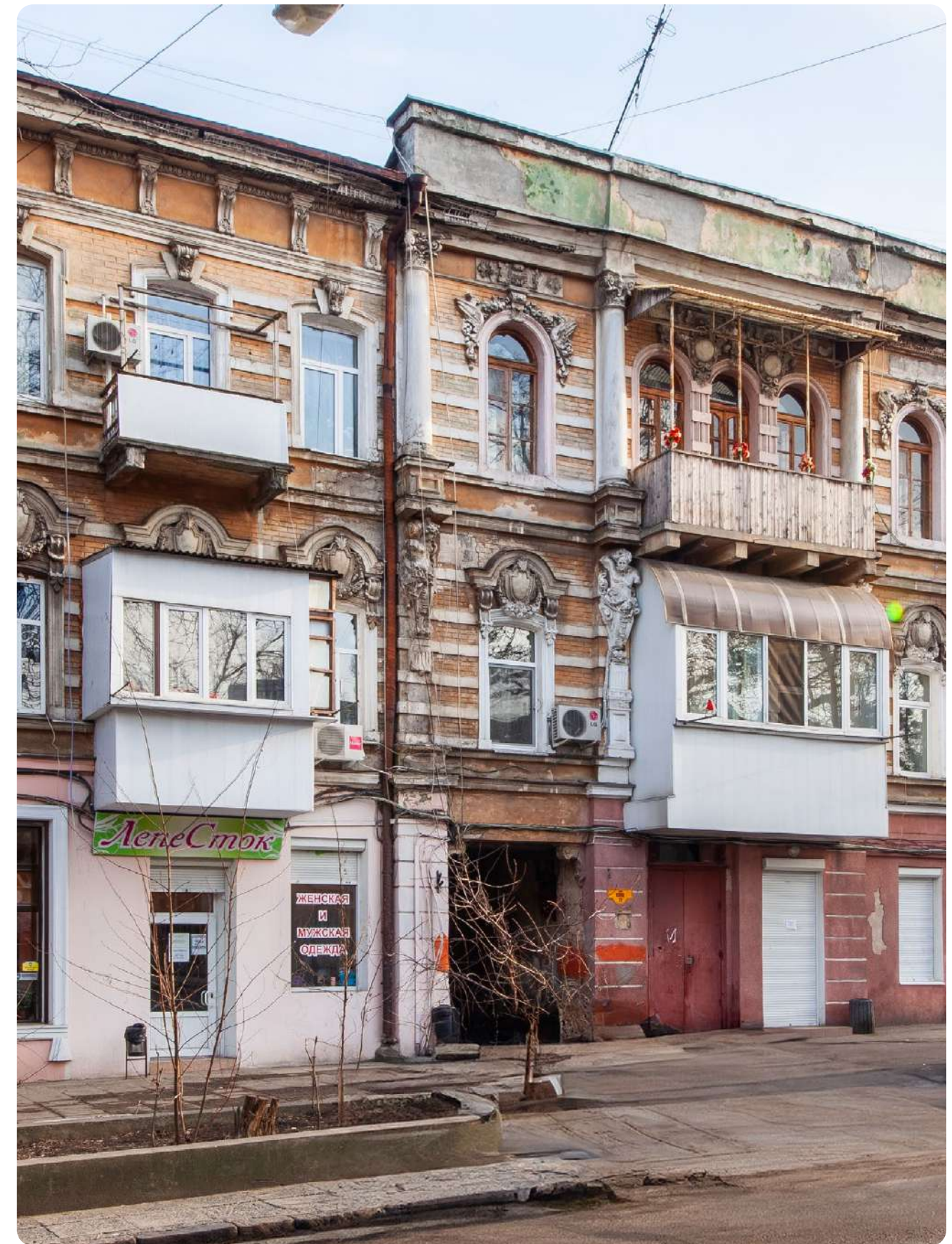
Необхідно розробити Паспорт опорядження фасаду. Це проєктна документація, яку мають виготовити сертифіковані фахівці — архітектори. Цей паспорт визначатиме кольори та матеріали всіх елементів фасаду та його зовнішній вигляд в цілому. Всі роботи на фасадах мають виконуватись відповідно Паспорту.

При ремонті або відновленні тиньку та фарбуванні використовуйте матеріали, близькі за характеристиками до автентичних. В складних місцях — де, наприклад, висока загроза замокання (відкоси, цоколь тощо) — використовуйте реставраційні суміші, розроблені для таких випадків.

Уникайте дій, що псують історичний вигляд фасаду. Зовнішні блоки кондиціонерів або вентиляційні труби не рекомендовано розміщувати на головному фасаді. Їх можна розмістити всередині двору або на горищі. Дроти та кабелі потрібно сховати в закриті канали або розвести за межами головного фасаду.

Скління балконів, що не передбачене авторським задумом — також порушення автентичності. Відкриті балкони, прикрашені рослинами, з збереженою історичною огорожею — приваблива та унікальна частина вашого житла або офісу.

Бокові фасади без вікон — брандмауери — в умовах блокованої забудови кварталів виконують функцію протипожежних стін. Тому влаштування на таких фасадах віконних прорізів неприпустиме. Окрім того, такі дії обмежують власників будинків по сусідству — в разі їх намірів змінити параметри забудови.

Типовий сучасний вигляд історичної будівлі — скління балконів, зовнішні блоки кондиціонерів, різнокольорове фарбування тощо

Покрівля історичної забудови. Сучасний стан

Покрівлі та горища

Конструктивні елементи покрівлі — найчастіше кроквяна система із деревини. Перекриття горища — також по дерев'яних балках. Міжбалковий простір заповнений утеплювальною сумішшю.

Традиційне покриття будівель — бляха — листове дахове залізо. В радянські часи цей матеріал був замінений на шифер, так було дешевше. Але шифер — екологічно небезпечний матеріал, його потрібно замінювати на бляху, якщо є така можливість.

Догляд за горищами та станом покрівлі — спільна справа мешканців будинку. Необхідно своєчасно обстежувати та ремонтувати кроквяну систему та покрівлю.

У будинках, де належний догляд не здійснювався, горища часто слугували місцем для складування будівельного сміття. Приберіть його — це зменшить навантаження на конструкції і допоможе зберегти кроквяну систему в належному стані.

Якщо ви відновлюєте бляху на покрівлі — не забувайте про встановлення паробар'єру.

Система водовідведення та інженерні мережі

Відведення дощових вод зазвичай відбувається системою ринв та водостічних труб. Дефекти такої системи призводять до намокання стін, псування та руйнування тинькового шару та декоративних елементів фасадів.

Також причиною проникнення вологи в конструкції будівлі стають пошкодження інженерних мереж — водопостачання, каналізації, опалення тощо.

Регулярна перевірка та негайний ремонт цих систем — найдешевший спосіб уникнути ремонтних робіт конструктивних елементів будівлі.

Потрібний також вчасний догляд — прибирання снігу, листя. Іноді на даху або фасадах можуть з'явитись дикорослі рослини — не зволікайте із їх прибиранням.

Кількість та розміщення елементів системи водовідведення мають бути визначені за розрахунками та відповідати архітектурним рішенням.

Дефекти системи водовідведення призвели до руйнації оздоблення фасаду

Двері та вікна

Догляд за автентичними виробами — важлива частина збереження історичного вигляду будівлі. Двері та вікна виготовлялись із деревини. За довгі десятиріччя експлуатації вони можуть втратити свої властивості, але їх цілком можливо відновити.

Зніміть всі шари фарбування та перевірте стан деревини. В разі, якщо окремі елементи зіпсовані — їх можна замінити, не замінюючи усе вікно або двері. Вибір кольору нового фарбування має відповідати рішенням Паспорта опорядження фасаду.

Для енергоощадження використовуйте сучасні ущільнювачі, спеціальне ізоляційне скло.

Не забувайте встановити якісні зовнішні зливи, оздоблення укосів має забезпечувати випаровування надлишкової вологи. Так ви уникнете появи плісняви.

Зрештою, регулярно доглядайте за ними — змащуйте рухомі металеві деталі олією, перевіряйте ущільнювачі та стан фарби.

Заміна історичних брам, дверей та вікон на сучасні без урахування архітектурних рішень призводить до втрати автентичного вигляду

Захист від вологи

Окремий і дуже важливий аспект у збереженні історичних будинків — захист конструкцій та оздоблення від вологи. Більшість матеріалів, з яких зведені ці будівлі, вимагають такого захисту. Надмірний рівень вологи призводить до деструктивних процесів, починаючи з появи плісняви, закінчуючи структурними деформаціями та навіть руйнуванням будівель.

Важливо розуміти, що своєчасне виявлення та виправлення таких процесів забезпечить довге та надійне життя будівлі. Що потрібно моніторити?

Стан ґрунтів, фундаментів та стін підвалу. Замокання цих елементів можливе з декількох причин:

- Підвищення рівня ґрунтових вод. Це може статися через будівництво поруч, що призводить до зміни напрямку та рівня ґрунтових вод.
- В ґрунти може потрапити вода з зовнішньодомових інженерних комунікацій.
- Може бути порушена система водовідведення дощових вод — зруйноване мостіння, порушене водовідведення з приямків тощо.

Виявлені причини потрібно усунути

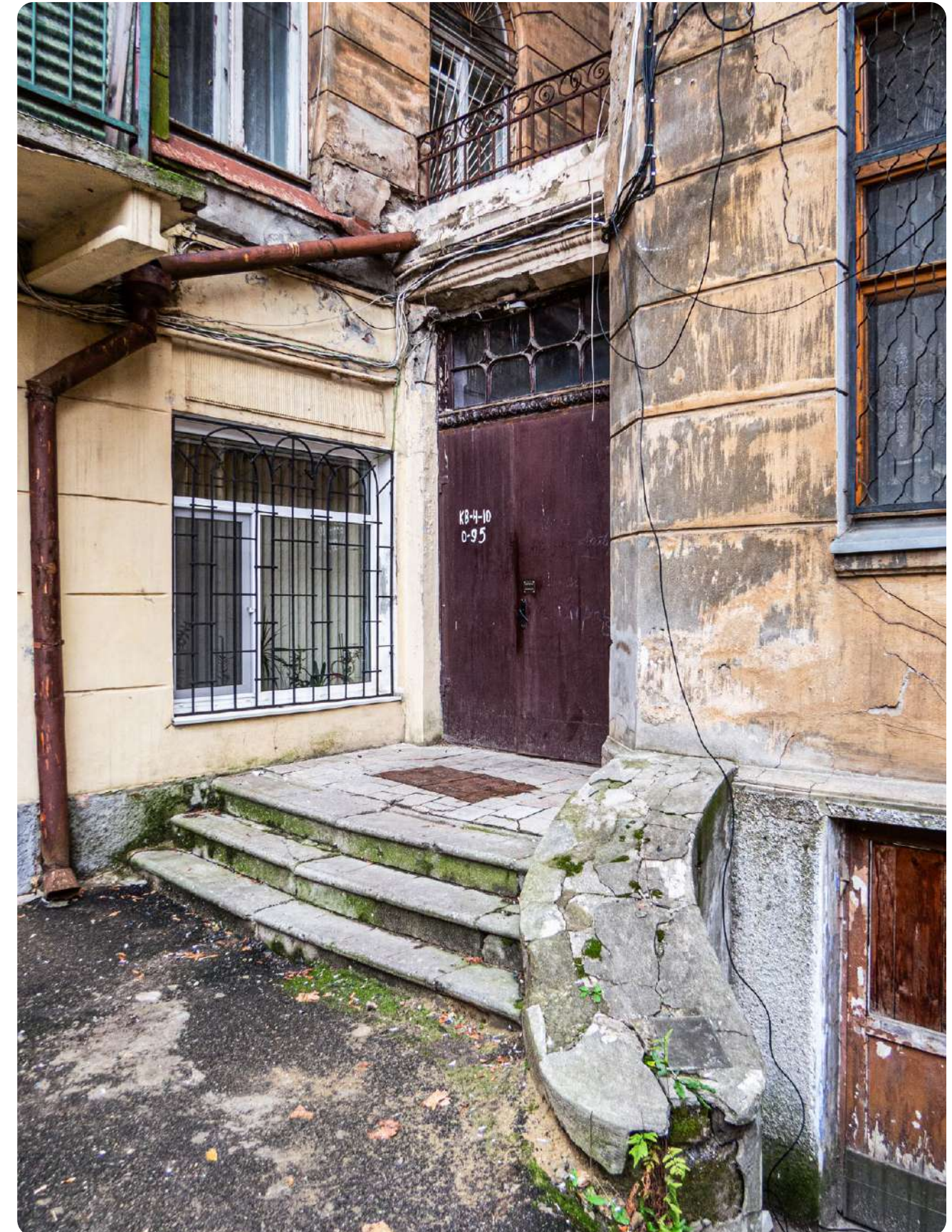
Якщо це неможливо, потрібно влаштовувати додаткову гідроізоляцію стін підвалу та фундаментів.

Система водовідведення

Покрівля, ринви та водостічні труби, зливи вікон та карнизів, мостіння та система дощової каналізації у дворах — будь-які пошкодження можуть сприяти попаданню води на оздоблення або конструкції. Як наслідок — руйнація тиньку та стінового каменю, декоративних елементів, гниття деревини.

Інженерні мережі

Стан внутрішніх мереж водовідведення, опалення, каналізації. Дренаж системи кондиціювання. Зазвичай протікання води в таких системах складно виявити, тож звертайте увагу на дрібні деталі — сліди підтікання на стелях та стінах, деформації дерев'яних елементів, дрібні тріщини тощо.

Типові проблеми водовідведення — порушене мостіння та оздоблення цоколю, підтікання водостічних труб, неякісні зливи

Етапи відновлення розпису на стелі будинку Балашева по Лютеранському пров., 3.
Проект реалізований спільнокоштом зусиллями ГО «Архітектура Одеси»

Мармур сходів потребує догляду та реставрації

Сходи та парадні

Догляду потребують також приміщення спільного користування. Це сходові клітки, парадні тощо. Саме тут зустрічаються унікальні для будинку елементи оздоблення — сходи, декоративні елементи, розпис на стінах та стелях, світлові ліхтарі. Конструкція та матеріал сходів — різноманітні. Сходи — від мармурових до чавунних. Огорожі сходових маршів можуть бути як типового виготовлення того часу, так й зроблені по авторському проєкту. Ці матеріали та елементи рекомендовано відновлювати в автентичному вигляді.

Стіновий розпис також може стати унікальною рисою вашого будинку. Перевірте, чи не схований під нашаруванням радянської фарби живопис. Якщо такий дійсно є, варто звернутись до реставраторів — відновлення такої спадщини потребує професійних вмінь.

Світлові ліхтарі часто були закриті декоративними решітками із вітражним склінням. Якщо вона зберіглася — подбайте про відновлення.

Привабливий одеський двір —
місце тяжіння для туристів

Двори

Окрім будинку, в історичній частині міста є інший тип спільного простору — внутрішній двір. Двори сформовані внаслідок забудови по периметру ділянок, коли всередині залишається відкритим простір. Це традиційне місце зустрічі та спілкування сусідів. Особливості південного клімату, побуту, навіть планувальні рішення — все це створило феномен, всесвітньо відомий як «одеський двір». Одеський двір — це добре впізнавана сцена для кінематографа та письменників.

Часи змінюються, життя всередині дворів також. Сьогодні це скоріш місце для зберігання авто та транзитний шлях до квартири. Але двори мають великий потенціал, який можна використовувати. Він залишається простором для спілкування віч-на-віч між сусідами. Це затишне місце для відпочинку на свіжому повітрі, для дитячих ігор тощо.

Безумовно, в першу чергу необхідно подбати про належний стан благоустрою. Відведення дощових вод, мостіння, освітлення тощо — технічні питання мають бути

вирішені. Домовтеся з сусідами про зберігання автомобілів за межами двору — це дозволить облаштувати комфортний простір для відпочинку. Створюйте клумби, квітники, бесідки — і не помітите як станете проводити більше часу надворі.

Безумовно, збереження та відновлення історичних елементів двору зробить ваш спільний простір унікальним та ще більш привабливим. Традиційний архітектурний елемент одеського двору — відкриті галереї. Вони збереглися в багатьох дворах, подбайте про них.

Двори — така сама частина культурної спадщини, як й будинки. Вони невіддільні один від одного.

Шлях до реалізації

Вирішення зазначених вище практичних питань — це непростий процес. Як це здійснити, де знайти фінансування, хто буде цим займатися? Найлегше, звісно, вважати, що відповідальність за розв'язання проблем лежить на ОСББ, керуючій компанії чи міській владі.

Перший крок у розв'язанні всіх питань, що стосуються будинку — це усвідомлення власної причетності та відповідальності. Це ваша спільна власність із сусідами, ваш простір, який повинен бути комфортним і безпечним для вас. І розв'язати проблеми можна тільки спільними зусиллями.

Так, роботи за межами ваших приміщень виконують експлуатаційні організації. Однак цілком можливо ініціювати вирішення завдань і контролювати їх виконання.

Коли йдеться про збереження, реставрацію або відновлення елементів історичного середовища, ви можете звернутись за допомогою до органів охорони культурної спадщини міста та області, громадських організацій, що опікуються цими проблемами. Вони нададуть вам кваліфіковану консультацію щодо визначених законодавством заходів та необхідних процедур.

Також ви зможете отримати інформацію щодо можливостей залучити фінансування для ваших проєктів.

Відновлення історичних дверей за процедурою співфінансування

Проєкт із відновлення старовинних дверей, що реалізується ГО «Тисячі дверей» — яскравий приклад спільнокошту. В рамках цього проєкту мешканці будинків мають можливість реставрувати двері та вікна парадних. В разі згоди та домовленості між власниками багатоквартирного будинку більша частина фінансування відбувається грантовим коштом європейського фонду.

ГО «Тисячі дверей»

За посиланням ви можете долучитись до відновлення історичних дверей у своєму будинку

Одеса в ЮНЕСКО

50

Що таке Всесвітня спадщина

Видатні культурні та природні цінності, що вважаються надбанням всього людства, мають назву — Всесвітня спадщина ЮНЕСКО.

ЮНЕСКО — це Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури. В 1972 році була прийнята, а в 1975 набула чинності Конвенція ЮНЕСКО про охорону Всесвітньої культурної й природної спадщини. Вона ратифікована більш ніж 185 сторонами, в тому числі Україною.

Основний орган, створений на підставі Конвенції — Міжурядовий комітет з охорони світової культурної і природної спадщини.

Цінності культурної та природної спадщини, що розміщені на території Сторін Конвенції, можуть бути включені у Список світової спадщини, якщо вони мають видатну універсальну цінність відповідно до встановлених критеріїв.

« Видатна універсальна цінність — цінність об'єкта Всесвітньої спадщини, яка є настільки унікальною, що виходить за межі національних кордонів та становить загальну цінність для нинішніх і майбутніх поколінь, збереження та охорона якої є першочерговим завданням для всього людства »

Закон України «Про охорону культурної спадщини»

Процедури підготовки та подання документів, на підставі яких Комітет Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО розглядає питання про включення об'єкта культурної спадщини до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО мають назву — номінування об'єкта культурної спадщини.

Наразі до Списку Всесвітньої спадщини внесені вісім об'єктів на території України:

- Резиденція митрополитів Буковини та Далмації
- Стародавнє місто Херсонес Таврійський і його хора
- Дерев'яні церкви Карпатського регіону
- Історичний центр Одеси
- Києво-Печерська Лавра та Софійський собор
- Історичний центр Львова
- Пункти геодезичної дуги Струве
- Букові ліси Карпат

Об'єкти Всесвітньої спадщини, що розташовані на території України, є предметом особливої охорони.

Об'єкт Всесвітньої спадщини має правовий статус пам'ятки національного значення з урахуванням особливостей, встановлених Конвенцією, Законом України «Про охорону культурної спадщини» і планом управління об'єктом Всесвітньої спадщини.

Історичний центр Одеси — об'єкт всесвітньої спадщини ЮНЕСКО

У 2023 році відбулася значна подія. Історичний центр Одеси був внесений до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Що це рішення означає для Одеси? Насамперед це визнання світовою спільнотою неповторності архітектури міста, його видатної універсальної цінності, вартої стати надбанням усього людства. Проте, це також й велика відповідальність, адже відтепер цей об'єкт знаходиться під особливою охороною. Його збереження має стати основним завданням нинішніх та майбутніх поколінь.

За якими саме критеріями наш історичний центр був номінований?

Історичний центр Одеси:

- Демонструє важливий обмін між людськими цінностями упродовж певного проміжку часу або в межах культурного простору світу щодо розвитку архітектури чи технологій, монументального мистецтва, містобудування чи ландшафтного дизайну
- Є видатним прикладом типу будівлі, архітектурного або технологічного ансамблю чи ландшафту, який ілюструє значний етап (значні етапи) в історії людства.

« Історичний центр міста-порту Одеси, перебуваючи в глобальному контексті історичних портових міст-центрів колоніальної експансії, міжнародної торгівлі та історичних тенденцій, які сформували сучасну глобальну цивілізацію, має кілька унікальних особливостей, які вирізняють його з інших подібних об'єктів культурної спадщини »

Номінаційне досьє Одеси

В Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО є багато приморських міст. Вони всі відрізняються один від одного — від Неаполя із його тисячолітньою історією, до Гавра — міста, відновленого по завершенню Другої світової війни.

Але Одеса займає своє особливе та унікальне місце у цьому переліку.

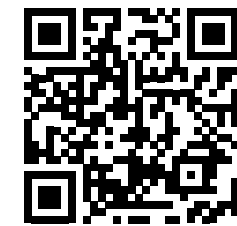
Що таке визнання несе країні та місту?

Це велика відповідальність. Це обов'язок підходити до збереження культурної спадщини міста за найвищими критеріями якості.

Це великі можливості — як із промоції країни у світі, так і в практичній площині — у залученні фінансування на заходи зі збереження спадщини.

Також цей статус підтверджує, що Одеса знаходиться під захистом ЮНЕСКО. Країні-агресору це, звісно, байдуже, в місті десятки зруйнованих та пошкоджених пам'яток. Проте ми маємо додаткові можливості із відновлення зруйнованого — за допомоги світової спільноти.

Через воєнну агресію РФ на території України, Історичний центр Одеси було внесено до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО як об'єкт під загрозою.

[Інформація щодо Об'єкта
Всесвітньої спадщини
«Історичний центр Одеси»
на сайті ЮНЕСКО](#)

Обмеження діяльності

На територіях об'єкту Всесвітньої спадщини та його буферних зон встановлюються режими використання та правові обмеження діяльності.

Режими використання об'єкта Всесвітньої спадщини визначаються науково-проектною (науково-дослідною) документацією з визначення режимів використання об'єкта Всесвітньої спадщини, що складається за результатами проведених досліджень та затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони культурної спадщини.

Проведенню містобудівних, архітектурних та ландшафтних перетворень, меліоративних, шляхових, земляних робіт на об'єкті Всесвітньої спадщини, його території, в буферній зоні передуює інформування Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Рекомендації Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО щодо проєктів містобудівних, архітектурних та ландшафтних перетворень, меліоративних, шляхових, земляних робіт на об'єкті Всесвітньої спадщини, його території, в буферній зоні є обов'язковими для виконання при проведенні таких робіт.

Необхідні дії

Для сталого розвитку історичного центру Одеси, що відповідатиме вимогам ЮНЕСКО, необхідно розробити та затвердити ряд документів.

В першу чергу, це науково-проектна документація з визначення режимів використання об'єкта Всесвітньої спадщини та його буферної зони.

Необхідно провести коригування усієї містобудівної документації з занесенням відомостей щодо меж та режимів використання об'єкта Всесвітньої спадщини та його буферної зони.

Також необхідно розробити документи: План охорони та План управління об'єктом Всесвітньої спадщини. Має бути визначений орган управління об'єктом Всесвітньої спадщини.

« Управління об'єктом Всесвітньої спадщини забезпечує орган управління, утворений або визначений центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони культурної спадщини, в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України »

Закон України «Про охорону культурної спадщини»

План охорони

« План охорони повинен бути спрямований на забезпечення гармонійного взаємозв'язку між історичними міськими територіями »

Вашингтонська хартія, стаття 5

Він охоплює як матеріальні так і нематеріальні елементи щоб захистити ідентичність місця не перешкоджаючи його розвитку.

Основні цілі плану охорони « повинні бути чітко сформульовані, так само як і правові, адміністративні та фінансові заходи, необхідні для їх досягнення »

Вашингтонська хартія, стаття 5

План охорони має ґрунтуватися на містобудівному плануванні всього міста, включаючи аналіз археологічних, історичних, архітектурних, технічних, соціологічних та економічних цінностей. Він має визначати проєкт зі збереження, поєднуватися з планом управління і супроводжуватися постійним моніторингом.

План охорони повинен визначати умови, правила, цілі та результати будь-яких змін. Він « має визначати, які будівлі і простори мають бути збережені, які мають бути збережені за певних обставин, а які, за цілком виняткових обставин, можуть бути витрачені »

Вашингтонська хартія

Перед будь-яким втручанням слід ретельно задокументувати наявні умови.

План охорони повинен визначати та захищати елементи, що сприяють формуванню цінностей і характеру міста, а також компоненти, які збагачують та/або демонструють характер історичного міста і міської території.

Пропозиції в плані охорони повинні бути сформульовані реалістично, з законодавчої, фінансової та економічної точок зору, а також з урахуванням необхідних стандартів і обмежень.

« План охорони має бути підтриманий мешканцями історичного району »

Вашингтонська хартія, стаття 5

За відсутності плану охорони всі необхідні заходи зі збереження та розвитку в історичному місті повинні здійснюватися відповідно до принципів і цілей збереження та покращення.

План управління

Ефективна система управління повинна бути розроблена відповідно до типу і характеристик кожного історичного міста і міської території, а також їх культурного і природного контексту. Вона повинна інтегрувати традиційні практики та бути узгодженою з іншими чинними інструментами міського та регіонального планування.

План управління базується на знаннях, збереженні та примноженні матеріальних і нематеріальних ресурсів.

План управління об'єктом Всесвітньої спадщини визначає основні напрями та програми щодо захисту, збереження, інтеграції такого об'єкта в суспільне життя

відповідно до положень Конвенції та інших міжнародних договорів України і, зокрема, включає:

- 1 визначення об'єкта Всесвітньої спадщини;
- 2 топографічні показники;
- 3 визначення буферної зони об'єкта Всесвітньої спадщини;
- 4 короткий опис видатної універсальної цінності об'єкта Всесвітньої спадщини;
- 5 цілі, стратегію та завдання зі збереження, підтримання та представлення видатної універсальної цінності об'єкта Всесвітньої спадщини;
- 6 методи управління об'єктом Всесвітньої спадщини;
- 7 опис умов, обмежень і заборон щодо об'єкта Всесвітньої спадщини, його території та буферної зони.

Діяльність зі збереження культурної спадщини в місті має спиратись на положення чинного законодавства та враховувати пропозиції та стратегії, визначені в міжнародних договорах

Елементи, що підлягають збереженню

Автентичність і цілісність історичних міст, сутність яких виражається в характері та узгодженості всіх їхніх матеріальних і нематеріальних елементів, зокрема:

- Міська структура, що визначається вуличною сіткою, ділянками, зеленими насадженнями та взаємозв'язками між будівлями, зеленими насадженнями та відкритими просторами;
- Форма і зовнішній вигляд, інтер'єр і екстер'єр будівель, що визначаються їхньою структурою, об'ємом, стилем, масштабом, матеріалами, кольором і оздобленням;
- Взаємозв'язок між містом або міською територією та навколишнім середовищем, як природним, так і антропогенним;
- Різноманітні функції, яких місто чи міська територія набули з часом;
- Культурні традиції, традиційні техніки, дух місця і все, що сприяє ідентичності місця;
- Відносини між місцем в цілому, його складовими частинами, контекстом місця та частинами, що складають цей контекст;
- Соціальна структура, культурне розмаїття;
- Невідновлювані ресурси, мінімізація їх споживання та заохочення їх повторного використання та переробки.

Нові функції

« Нові функції та види діяльності повинні бути сумісними з характером історичних міст або міських районів »

Вашингтонська хартія

Впровадження нових видів діяльності не повинно ставити під загрозу виживання традиційних видів діяльності чи будь-чого, що підтримує повсякденне життя мешканців. Це може допомогти зберегти історичне культурне розмаїття та плюралізм, які є одними з найцінніших елементів у цьому контексті.

Перш ніж запроваджувати новий вид діяльності, необхідно врахувати кількість залучених користувачів, тривалість використання, сумісність з іншими існуючими видами діяльності та вплив на традиційні місцеві практики.

Такі нові функції повинні також задовольняти потреби сталого розвитку, відповідно до концепції історичного міста як унікальної і незамінної екосистеми.

Сучасна архітектура

Коли необхідно будувати нові будівлі або адаптувати існуючі, сучасна архітектура повинна бути узгоджена з існуючим просторовим плануванням в історичних містах, як і в решті міського середовища. Сучасна архітектура повинна знаходити своє вираження, поважаючи масштаб ділянки, і мати чіткий зв'язок з існуючою архітектурою та закономірностями розвитку її контексту.

« Аналіз міського контексту повинен передувати будь-якому новому будівництву не тільки для того, щоб визначити загальний характер групи будівель, але й для аналізу його домінантних рис, наприклад, гармонії висот, кольорів, матеріалів і форм, констант у побудові фасадів і дахів, співвідношення між об'ємом будівель і просторовим об'ємом, а також їхніх середніх пропорцій і положення. Особливу увагу слід приділяти розміру ділянок, оскільки існує небезпека, що будь-яка реорганізація ділянок може спричинити зміну маси, яка може бути шкідливою для гармонії цілого »

Найробійська рекомендація, ст. 28

Перспективи, краєвиди, фокусні точки та візуальні коридори є невід'ємними частинами сприйняття історичних просторів. Їх необхідно поважати у випадку нових втручань. Перед будь-яким втручанням слід ретельно проаналізувати і задокументувати існуючий контекст. Оглядові кути, як до нових споруд, так і від них, повинні бути визначені, вивчені та збережені.

Впровадження нової будівлі в історичний контекст або ландшафт має бути оцінене з формальної та функціональної точки зору, особливо коли вона призначена для нових видів діяльності.

Публічний простір

Публічний простір в історичних містах є не лише важливим ресурсом для пересування, але й місцем для споглядання, вивчення та насолоди містом. Його дизайн і планування, включаючи вибір вуличних меблів, а також управління ним, повинні захищати його характер і красу, а також сприяти його використанню як публічного місця, призначеного для соціальної комунікації.

Баланс між громадським відкритим простором і щільною забудовою повинен бути ретельно проаналізований і контрольований у разі нових втручань і нових видів використання.

Обладнання та модифікації

Міське планування, спрямоване на збереження історичних міст, має враховувати потреби мешканців в об'єктах інфраструктури.

Інтеграція нових об'єктів в історичну забудову — це виклик, який місцева влада не повинна ігнорувати.

Мобільність

« Рух транспорту в історичному місті чи міському районі повинен суворо контролюватися правилами »

Вашингтонська хартія

« Коли міське або регіональне планування передбачає будівництво великих автомагістралей, вони не повинні проникати в історичне місто або міський район, але повинні покращувати доступ до них »

Вашингтонська хартія

Більшість історичних міст і міських районів були спроектовані для пішоходів і повільних видів транспорту. Поступово ці місця були захоплені автомобілями, що призвело до їхньої деградації. Водночас знизилася якість життя.

Транспортна інфраструктура повинна плануватися таким чином, щоб не завдавати шкоди історичному міському середовищу та його складовим. Історичне місто має заохочувати створення транспорту, який не залишає сліду на землі.

Важливо заохочувати пішохідний рух. Для цього слід різко обмежити рух транспорту та зменшити кількість парковок. Водночас необхідно впроваджувати стійкі, екологічно чисті системи громадського транспорту та сприяти розвитку «м'якої» мобільності.

Дорожні шляхи повинні бути вивчені та сплановані таким чином, щоб надавати пріоритет пішоходам. Місця для паркування бажано розташовувати за межами охоронних зон і, якщо можливо, за межами буферних зон.

Підземна інфраструктура має бути спланована таким чином, щоб не пошкодити полотно історичного та археологічного середовища, навколишнє середовище.

Основні мережі автомагістралей повинні уникати природоохоронних територій та буферних зон.

Туризм

Туризм може відігравати позитивну роль у розвитку та ревіталізації історичних міст і міських територій. Розвиток туризму в історичних містах має ґрунтуватися на покращенні стану пам'яток та відкритих просторів; на повазі та підтримці ідентичності місцевої громади, її культури та традиційних видів діяльності; а також на збереженні регіонального та екологічного характеру. Туристична діяльність повинна поважати і не втручатися у повсякденне життя мешканців.

Занадто великий наплив туристів становить небезпеку для збереження пам'яток та історичних районів.

Плани збереження та управління повинні враховувати очікуваний вплив туризму і регулювати цей процес на користь спадщини та місцевих мешканців.

Ризики

« Незалежно від характеру лиха, що впливає на історичне місто або міську територію, превентивні та ремонтні заходи повинні бути адаптовані до специфіки відповідних об'єктів »

Вашингтонська хартія

Плани з охорони природи дають можливість підвищити готовність до ризиків і сприяти екологічному управлінню та принципам сталого розвитку.

Енергозбереження

Усі заходи в історичних містах і міських районах, поважаючи характеристики історичної спадщини, повинні бути спрямовані на підвищення енергоефективності та зменшення викидів забруднюючих речовин.

Використання відновлюваних джерел енергії має бути розширене.

Будь-яке нове будівництво в історичних районах має бути енергоефективним. Необхідно створити міські зелені зони, зелені коридори та інші заходи для уникнення міських теплових островів.

Партисипація

57

« Участь і залучення мешканців — і всіх місцевих зацікавлених груп — має важливе значення для успіху програми збереження і має заохочуватися. Збереження історичних міст і міських районів стосується насамперед їхніх мешканців »

Вашингтонська хартія, стаття 3

Планування в історичних міських районах має бути спільним процесом із залученням всіх зацікавлених сторін.

Для того, щоб заохотити їхню участь і залучення, слід розробити загальну інформаційну програму для всіх мешканців, починаючи з дітей шкільного віку. Необхідно заохочувати діяльність пам'яткоохоронних організацій та запроваджувати фінансові заходи для сприяння збереженню та відновленню забудованого середовища.

Взаєморозуміння, засноване на громадській обізнаності та пошуку спільних цілей між місцевими громадами та професійними групами, є основою успішного збереження, ревіталізації та розвитку історичних міст.

Інформаційні технології уможливають пряму та миттєву комунікацію. Це дозволяє місцевим спільнотам брати активну та відповідальну участь.

Необхідно заохочувати представників влади до зацікавленості у збереженні історичних міст і міських районів, щоб запровадити фінансові заходи, які забезпечать успіх планів з управління та покращення їхнього стану.

Спадщина під загрозою

Як вже було зазначено, Історичний центр Одеси занесений до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО під загрозою. Це відбулось внаслідок військової агресії росії проти України.

Процедури щодо здійснення робіт на об'єктах культурної спадщини передбачають розробку науково-проектної документації, яка залежно від типу робіт, потребує багато часу — іноді понад рік. Необхідно отримати погодження такої документації від відповідних органів охорони культурної спадщини та дозволів. Що також відбувається нешвидко.

Але як діяти, якщо будівля постраждала внаслідок обстрілу? Відновлення має відбутись якнайшвидше. В листопаді 2022 року Кабінетом міністрів України була прийнята Постанова №1342 «Про затвердження Порядку проведення окремих видів робіт на об'єктах культурної спадщини в умовах воєнного стану».

Цей Порядок визначає механізм оперативного реагування виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, військових адміністрацій, центральних органів виконавчої влади, органів управління та уповноважених органів охорони культурної спадщини, спрямований на ліквідацію наслідків збройної агресії російської федерації, пов'язаних із пошкодженням об'єктів культурної спадщини, на територіях, на яких відсутні або завершено активні фази бойових дій.

Цей Порядок поширюється на протиаварійні, невідкладні консерваційні та ремонтні роботи на об'єктах культурної спадщини, які пошкоджені внаслідок воєнних дій у період збройної агресії російської федерації проти України.

[Постанова КМУ № 1342](#) Про затвердження Порядку проведення окремих видів робіт на об'єктах культурної спадщини в умовах воєнного стану

Якщо будинок пошкоджений внаслідок обстрілів, подбайте про збереження фрагментів автентичних елементів, що були зруйновані. Під час ліквідації наслідків, прибирання території — відокремте фрагменти складного декору фасадів, елементи історичних вікон та дверей тощо. Їх збереження допоможе відновленню автентичного вигляду будівлі. Про це необхідно подбати як службам, що залучені в ліквідації наслідків, так і волонтерам, які в цьому допомагають.

Об'єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО потрапляють до Списку об'єктів під загрозою не тільки внаслідок бойових дій. Це також відбувається як результат містобудівної діяльності в містах.

Наприклад, Історичний центр Відня внесений до Списку об'єктів під загрозою саме за таких причин — як реакція на наміри забудови, що матимуть суттєвий вплив на Об'єкт всесвітньої спадщини. У цьому випадку йдеться лише про наміри, отже, існує можливість уникнути негативних наслідків.

Інший приклад такі наслідки демонструє. У 2004 р. Портовий район Ліверпуля отримав статус Об'єкта всесвітньої спадщини. Але вже у 2012 р. він був внесений до Списку об'єктів під загрозою — також внаслідок намірів забудови. Попри дискусії та попередження щодо негативного впливу, ці наміри були здійснені. Історичний портовий район Ліверпуля втратив свою особливу цінність через велику кількість реалізованих та запланованих у ньому будівельних проєктів. У 2021 р. Комітет Світової спадщини ЮНЕСКО прийняв рішення про позбавлення Ліверпуля статусу Об'єкта всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Цей статус не є чимось незмінним, містобудівна діяльність може стати причиною його позбавлення. Необхідно зберігати баланс між необхідністю розвитку міста та збереженням історичного середовища.

Ліверпуль — приклад містобудівної діяльності, що призвела до виключення міста зі Списку об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Актуальні вимоги

Сучасні вимоги до міського простору ґрунтуються на принципах сталого розвитку, енергоощадження, екологічності, інклюзивності тощо. Також мають бути враховані виклики, пов'язані із кліматичними змінами.

Міський простір історичної забудови та історичні будівлі не завжди відповідають таким вимогам. Щобільше, стосовно об'єктів культурної спадщини, у деяких випадках дозволяється не виконувати вимоги нормативних актів, державних будівельних норм тощо:

« Розділи науково-проектної документації спрямовані на санітарно-епідеміологічну, екологічну, пожежну та іншу безпеку пам'ятки, а також розділи, спрямовані на створення умов для безперешкодного доступу для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп (у тому числі та на розумне пристосування пам'яток для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп), не повинні призводити до зміни пам'ятки, втрати її автентичності та/або погіршення її історичної, естетичної, наукової або художньої цінності відповідно до Закону України „Про охорону культурної спадщини“ »

ДБН А.2.2-14:2016

Будь-які зміни щодо будівель або міського простору в історичному середовищі необхідно втілювати з урахуванням принципів збереження історичної спадщини. Заходи з інженерної модернізації та підвищення енергоефективності будівель мають мінімально впливати на зовнішній вигляд. Для розміщення інженерного обладнання використовуйте горища та двори. Підвищену увагу слід приділяти захисту від шуму — особливо в обмежених просторах всередині кварталів.

Уникайте використання віконних та дверних виробів із сучасних матеріалів, особливо пластику. Застосування енергоефективного скління, сучасних ущільнювачів та утеплювачів дозволяє використовувати автентичні вікна та двері із дотриманням вимог до енергоощадження.

У разі намірів щодо пристосування окремих приміщень або будівель під громадські функції переконайтесь, що існує можливість виконати вимоги законодавства без погіршення важливих характеристик історичної споруди. Використовуйте технологічні рішення — наприклад, для забезпечення доступу маломобільних груп населення використовуйте підймальні платформи замість великих за розмірами пандусів.

Впровадження ефективних практик

61

Важливою частиною збереження культурної спадщини є застосування сучасних технологій та практик. Такі практики, разом із традиційними практиками дослідження та збереження спадщини, сприяють підвищенню ефективності пам'ятко-охоронним заходам та додають нові можливості.

Цифрове збереження та документування

Сучасні технології дозволяють створювати цифрові копії елементів історичного середовища — від окремих деталей до будівель і їх комплексів. Цей комплекс технологій та практик називається обстеження (survey) і вбирає в себе інновації від комп'ютерного бачення та сенсорів до штучного інтелекту. Використання фотофіксації, фотограмметрії, відео- та 360-градусного знімання, лазерного сканування тощо дозволяє з більшою точністю відновити автентичний вигляд споруди під час реставрації або відновлення після пошкоджень.

Гарною практикою є запрошення фахівців для архітектурної фотофіксації та сканування до можливих пошкоджень, а також проведення документації в день пошкоджень і після розчищення завалів. Різні методи обстеження дозволяють відновити інформацію про колір, розміри, розташування, тимчасові функції об'єктів і будівель.

[Каталог хрестів Куяльника](#), цифрова збірка 3D моделей створених з допомогою фотограмметрії

Тривимірне сканування

Фотограмметрія — це спосіб отримання тривимірної моделі об'єкта за допомогою серії фотографій. Попри необхідність спеціального програмного забезпечення або мобільного застосунку, цей метод доступний кожному, у кого є цифрова фотокамера.

Лазерне сканування забезпечує високу точність вимірювання та швидке збирання даних, але потребує дорогого обладнання.

Одним із перспективних способів ситуативного сканування є Гаусівський розподіл (Gaussian splat), що дозволяє створювати хмару точок з відео та враховувати динамічні зміни освітлення та перспективи. Це особливо корисно для блискучих, прозорих та металевих об'єктів.

Результати роботи за цими технологіями можна поєднувати, що підвищує якість отриманої інформації у вигляді цифрових 3D-копій. Такі цифрові моделі використовуються не лише в дослідженнях і реставрації. Їх можна застосовувати на практиці — створюючи додатки для ПК або смартфонів із використанням доповненої (AR) або віртуальної (VR) реальності. Таким чином, будь-хто може за допомогою свого смартфона побачити зниклі або перетворені елементи історичного середовища в їх автентичному вигляді, здійснити віртуальний тур містом або всередині будівлі.

Також цифрові 3D-моделі можна відтворювати фізично за допомогою технологій тривимірного друку та фрезерування — як зменшені копії (наприклад, сувенірну продукцію), так і для виготовлення окремих елементів для потреб реставрації (наприклад литтям у друковані форми).

Саме таким чином були створені макети пам'яток в центрі Одеси — бронзовий металополімер заливали у форми надруковані на принтері або вирізані на ЧПУ. Тепер образ цих архітектурних перлин Одеси можуть досліджувати люди зі сліпотою та малозрячі.

Макет Одеського оперного театру, виготовлений для людей з вадами зору за допомогою технологій фотограметрії та 3D-друку

Архітектурні конкурси

Розвиток історичного міського середовища не виключає появи нових об'єктів архітектури. Але місце розташування накладає підвищені вимоги щодо якостей будівель — естетичних, функціональних тощо. Сучасна архітектура має відповідати характеристикам традиційного історичного середовища.

Одним з ефективних інструментів пошуку найкращого архітектурного рішення є процедура архітектурного конкурсу. Така практика поширена та успішно застосовується у світі, але в Україні сьогодні використовується у містобудівній діяльності скоріше як виключення.

Існують законодавчі вимоги щодо обов'язковості проведення архітектурних та містобудівних конкурсів:

« Виключно на конкурсній основі здійснюється розроблення проєктів об'єктів архітектури, реалізація яких має суттєвий вплив на розвиток і формування забудови населених пунктів, а також об'єктів, які розміщуються в зоні охорони пам'яток історії та культури або можуть негативно впливати на території та об'єкти природно-заповідного фонду.

Необхідність проведення таких конкурсів визначається згідно з вимогами містобудівного законодавства та за рішеннями центральних і місцевих органів виконавчої влади, виконавчих органів місцевих рад, а також за ініціативою замовників та об'єднань професійних архітекторів »

ЗУ Про архітектурну діяльність

Слід зазначити, що практика проведення архітектурних конкурсів в Одесі має історичне коріння. Велика кількість відомих пам'яток в місті збудована по проєктах, що були обрані за результатами архітектурного конкурсу. Найяскравіший приклад — Оперний театр, зведений у 1887 році під керівництвом архітекторів Фердинанда Фельнера і Германа Гельмера.

Філармонія в історичному міському середовищі у Щецині, Польща. Сучасні архітектурні рішення будівлі — результат проведення відкритого архітектурного конкурсу

Регулювання

Охорона культурної спадщини є одним з основних завдань держави на сучасному етапі, пов'язаним зі збереженням національної пам'яті та ідентичності, поширенням інформації про культурні надбання народу та піднесенням іміджу України у світі. Важливо, що ці питання знайшли своє відображення в Конституції України, яка є Основним Законом нашої держави, і норми якої мають прямий характер дії.

Пряме відношення до охорони та збереження історико-культурної спадщини мають статті 54 і 66 Конституції України. Так, у статті 54 проголошується, що «культурна спадщина охороняється законом, і держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність». Стаття 66 зазначає, що **«кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі та культурній спадщині, а також відшкодовувати завдані ним збитки»**.

Положення Конституції стали правовою основою для розробки пам'яткоохоронного законодавства та всіх нормативно-правових документів, які регулюють відносини у суспільстві, пов'язані з охороною історико-культурної спадщини. В Україні немає єдиного кодифікованого нормативно-правового акту, який би охоплював всі основні правові аспекти, пов'язані з культурною спадщиною.

На сьогодні в Україні діє низка законів, спрямованих на регулювання сфери культури, охорони та збереження культурної спадщини. Вони регулюють питання захисту матеріальної та нематеріальної культурної та археологічної спадщини й визначають загальні завдання органів державної влади у цій сфері. Серед них:

- Закон України «Про культуру», який визначає правові засади діяльності у сфері культури, регулює суспільні відносини, пов'язані зі створенням, використанням, розповсюдженням і збереженням культурної спадщини та культурних цінностей, а також забезпечує доступ до них. Законом проголошено, що однією з основних засад державної політики у сфері культури є захист і збереження культурної спадщини як основи національної культури (ст. 3). Закон закріплює права громадян у сфері культури, серед яких право на доступ до культурних цінностей і благ (ст. 6), а також визначає обов'язки у цій сфері. Серед основних обов'язків слід виділити обов'язок щодо сприяння охороні культурної спадщини (ст. 11).
- Закон України «Про охорону культурної спадщини», який регулює правові, організаційні, соціальні та економічні відносини у сфері охорони культурної спадщини з метою її збереження та використання об'єктів культурної спадщини у суспільному житті. Законом закрі-

плено, що об'єкти культурної спадщини на території України, у межах її територіального моря та прилеглої зони охороняються державою.

Охорона об'єктів культурної спадщини є одним із пріоритетних завдань органів державної влади та місцевого самоврядування.

Цікавою є норма ст. 11 цього Закону, яка передбачає, що підприємства всіх форм власності, заклади науки, освіти та культури, громадські організації й громадяни сприяють органам охорони культурної спадщини в їхній діяльності. Вони можуть встановлювати шефство над об'єктами культурної спадщини для забезпечення їхнього збереження й сприяти державі в здійсненні заходів з охорони цих об'єктів. Також вони беруть участь у популяризації культурної спадщини серед населення та залучають молодь до її вивчення.

Адже як уже неодноразово зазначалося, саме від кожного з нас залежить збереження культурного надбання нашої держави й те, в якому середовищі ми будемо жити.

Серед іншого слід зазначити, що цей нормативно-правовий акт офіційно закріпив правовий статус об'єктів всесвітньої спадщини та визначив завдання державної політики в цій сфері.

- Закон України «Про охорону археологічної спадщини», який регулює відносини щодо охорони археологічної спадщини України — невід'ємної частини культурної спадщини людства і важливого джерела знань про історичне минуле.
- Закон України «Про музеї та музейну справу», який регулює суспільні відносини у сфері музейної справи та визначає правові, економічні та соціальні засади створення й діяльності музеїв України.
- В Одесі є 6 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва та об'єктів природно-заповідного фонду. Містобудівною документацією визначені зони охоронюваного ландшафту, які відповідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини» віднесені до охоронних зон окремих пам'яток. Тому на нашу думку окрім зазначених вище законів слід також згадати Закон України «Про природно-заповідний фонд», який встановлює правовий режим охоронюваних природних територій та об'єктів і визначає порядок створення (оголошення) об'єктів природно-заповідного фонду (розділ VII). Цей закон містить загальні норми щодо режиму об'єктів і територій цього фонду, а також їх охоронних зон (розділи III-IV). Крім того, закон охоплює питання економічного забезпечення організації та функціонування природно-заповідного фонду (розділ VI) та його охорони (розділ IX).

Норми міжнародного права (міжнародні договори)

Норми міжнародного права складають фундамент міжнародної правової системи. Вони встановлюють права та обов'язки суб'єктів міжнародного права, формуючи ідеальну модель їх взаємодії. Таким чином, норми міжнародного права забезпечують стабільність і визначеність у міжнародних відносинах, формуючи загальні принципи та рамки глобальної та європейської політики.

Віденська конвенція про право міжнародних договорів є основним джерелом норм права міжнародних договорів. Укладена 23 травня 1969 року у Відні (Австрія), вона набрала чинності 27 січня 1980 року. Україна приєдналася до Віденської Конвенції відповідно до Указу Президії Верховної Ради Української РСР від 14 квітня 1986 року.

Згідно зі статтею 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, на обов'язковість яких погодилася Верховна Рада України, є частиною національного законодавства. Крім того, стаття 19 Закону України «Про міжнародні договори України» визначає, що чинні міжнародні договори, на обов'язковість яких погодилася Верховна Рада, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. **Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору.**

Євроінтеграція є головним і незмінним зовнішньополітичним пріоритетом України. Україною ратифіковано значну кількість міжнародних конвенцій. Серед міжнародних конвенцій у сфері культури та культурної спадщини, які визнані обов'язковими на території України та стали частиною національного законодавства, є:

- Конвенція ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини від 16.11.1972 р. (Париж)
- Конвенція ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини від 17.10.2003 р. (Париж)
- Конвенція ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження від 20.10.2005 р. (Париж)
- Європейська культурна конвенція від 24.02.1954 р. (Париж)
- Конвенція про охорону архітектурної спадщини Європи від 03.10.1985 р. (Гранада)
- Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини (переглянута) (ETS N143) від 16.01.1992 (Валетта)
- Європейська ландшафтна конвенція від 20.10.2000 (Флоренція)
- Рамкова конвенція Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства від 25.10.2005 (Фаро)

[Закон України](#)
[«Про охорону культурної спадщини»](#)

[Конвенція ЮНЕСКО про охорону](#)
[всесвітньої культурної і природної](#)
[спадщини](#)

Управління та використання спадщини

У сфері управління та використання спадщини основні закони перетинаються із законодавством, що регулює засади певної господарської діяльності, пов'язаної зі спадщиною.

- Земельний кодекс України регулює особливості правового статусу земель, на яких розташовані об'єкти культурної спадщини. Він, зокрема, визначає специфіку використання земель природно-заповідного фонду та інших природоохоронних територій (гл. 7), рекреаційних (гл. 9) і земель історико-культурного призначення (гл. 10) як окремих категорій, відносить їх до особливо цінних земель. Передбачає особливий порядок припинення прав на них (ст. 150).
- Цивільний кодекс України — основний акт цивільного законодавства — містить загальні положення щодо процедури викупу пам'ятки культурної спадщини (ст. 352) і встановлює обмеження на передачу деяких пам'яток у заставу (ст. 576).
- Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» передбачає включення історико-архітектурних опорних планів історичних населених пунктів до складових генеральних планів населених пунктів (ст. 161). Закон відносить пам'ятки культурної спадщини до об'єктів зі значними наслідками (ССЗ), що встановлює певний порядок набуття прав на виконання будівельних робіт і прийняття в експлуатацію таких об'єктів.
- Закон України «Про благоустрій населених пунктів» визначає пам'ятки культурної та історичної спадщини як об'єкти благоустрою (ст. 13).
- Закон України «Про туризм» визначає однією з основних цілей державного регулювання в галузі туризму раціональне використання туристичних ресурсів України, охорону культурної спадщини та довкілля (ст. 6). Він також передбачає встановлення гранично допустимих навантажень на об'єкти культурної спадщини та довкілля (ст. 13, 18).

Певні аспекти управління та використання культурної спадщини регулюються законами України «Про державно-приватне партнерство», «Про оренду державного та комунального майна», «Про приватизацію державного та комунального майна», «Про концесії», «Про рекламу» тощо.

Інші нормативно-правові акти

У сфері охорони культурної спадщини існує низка підзаконних нормативно-правових актів Президента України, Кабінету Міністрів України та центральних органів виконавчої влади, а також рішень органів місцевого самоврядування. Серед них такі, із якими варто ознайомитись мешканцям міста:

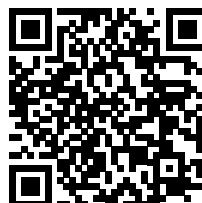
Постанова Кабінету Міністрів України «[Про затвердження Порядку укладення охоронних договорів на пам'ятки культурної спадщини та щойно виявлені об'єкти культурної спадщини чи їх частини](#)»

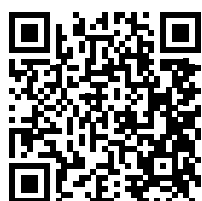
[Статут територіальної громади міста Одеси](#)

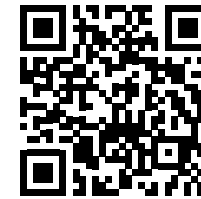
[Правила благоустрою території міста Одеси](#)

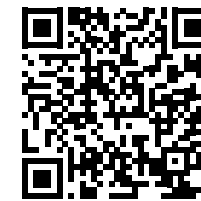
[Порядок розміщення вивісок на території міста Одеси](#)

Рішення виконавчого комітету Одеської міської ради № 309 від 24.09.2015р. «[Про збереження автентичних елементів міського дизайну, що мають історичну та художню цінність на території м. Одеси](#)»

Постанова Кабінету Міністрів України «[Про затвердження критерію оцінки ступеня ризику від провадження господарської діяльності та визначення періодичності планових заходів державного нагляду \(контролю\) щодо об'єктів культурної спадщини](#)»

Наказ Міністерства культури України «[Про затвердження Порядку інформування Міжурядового комітету з охорони всесвітньої культурної та природної спадщини про наміри здійснити містобудівні перетворення на території об'єкта культурної спадщини, включеного до Списку всесвітньої спадщини, та/або в межах його буферної зони](#)»

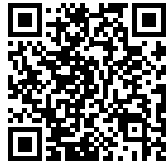
Законодавство у сфері охорони культурної спадщини не є досконалим. Необхідно привести національне законодавство у відповідність до сучасних міжнародних стандартів, зокрема до договорів і конвенцій, ратифікованих Україною (ЮНЕСКО та Рада Європи), а також норм Європейського Союзу. Наразі також бракує систематизації, існує неузгодженість термінології, застарілість норм і прогалини, які необхідно усунути для забезпечення ефективного захисту культурної спадщини України. Збереження, захист і відновлення культурної спадщини є вкрай важливими, оскільки це один із головних чинників формування української національної ідентичності та невіддільна складова всесвітнього культурного надбання людства.

Проте не слід забувати, що однією з найважливіших умов реформування законодавства є розвиток та становлення високого рівня правової свідомості у громадян. Саме правосвідомість, а не лише закони, є запорукою успішного розвитку правової держави, яка є одним із найвизначніших загальнолюдських політичних та юридичних ідеалів.

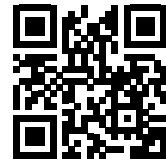
Корисні посилання

68

Наводимо посилання, за допомогою яких ви можете здійснити пошук нормативно-правових актів, вебсторінки державних та місцевих органів охорони культурної спадщини, громадських та експертних організації у цій сфері:

[Система пошуку документів
на офіційному вебпорталі
Верховної Ради України](#)

[Офіційний сайт міста
Одеса](#)

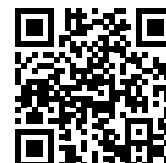
[Українське товариство
охорони пам'яток
історії та культури](#)

[Керівні настанови до
імплементції конвенції
ЮНЕСКО](#)

[Єдиний вебпортал органів
виконавчої влади України](#)

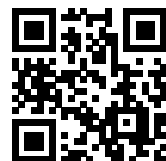
[ICOMOS Ukraine](#)

[Сайт ЮНЕСКО](#)

[Сайт Міністерства культури
та стратегічних комунікацій
України](#)

[Український центр
культурних досліджень](#)

[ICCROM Ukraine](#)

[Національна комісія
України
у справах ЮНЕСКО](#)

Команда проєкту

69

автори проєкту

[Микола Чепелєв](#)

[Олег Луговий](#)

дизайнер, метранпаж та фотограф

[Олександр Левицький](#)

фотографи

[Андрій Михайлов](#)

[Дмитро Шаматажи](#)

головна координаторка

[Яна Бойцова](#)

замовник

[Департамент культури, міжнародного співробітництва та європейської інтеграції Одеської міської ради](#) в особі [Івана Ліптуги](#), директора Департаменту

Федір Стоянов — заступник директора департаменту, начальник управління по роботі з ЮНЕСКО та охорони культурної спадщини

Тетяна Мельникова — начальниця юридичного відділу

Марат Касімов — в. о. директора Департаменту архітектури та містобудування ОМР та головного архітектора міста

Довідник був створений ГО «Архітектура Одеси» у 2024 році на замовлення ГО «Піксельовані Реальності» та Департаменту культури, міжнародного співробітництва та європейської інтеграції Одеської міської ради в ході проєкту «Підтримка реалізації Стратегії культурного розвитку Одеси», що фінансується Європейським Союзом в рамках проєкту підтримки нестоличних міст EU4Culture, що реалізується Goethe-Institut у партнерстві з Данським інститутом культури, Чеськими Центрами та Французьким Інститутом у Грузії.

Вихідні дані

Назва документу

Довідник зі збереження культурної спадщини Одеси

Видання

2024 рік, Одеса

Редакція

Видання перше, 30 вересня 2024

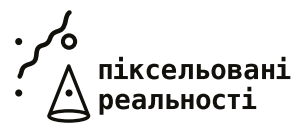

Фінансується
Європейським Союзом

EU4Culture

Департамент культури, міжнародного
співробітництва та європейської інтеграції
Одеської міської ради

Архітектура
Одеси

Фінансується
Європейським Союзом

EU4Culture